

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XI. évfolyam 124. szám
2007. június

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1–3. I. emeleti zeneterembe

Az örmény liturgia megemlékezéseiből

**„Emlékezzél meg Uram, és irgalmazz, és áldd meg az előtted
levő híveket és azt, aki ezt az áldozatot bemutatja.”**

A templomi közösség – a mi örmény katolikus közösségünk is – az Úr mennyei trónja előtt állókat jelképezi már itt a földön. A mise megisméltése, helyesebben jelenvalóvá tétele a keresztségnek, mely megszerezte az üdvösséget.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu · magyar.ormeny@t-online.hu

Nyílt levél a hazai örménységhez

Örmény, örményebb, még örményebb

Gondolatok az Örmény Kultúra Hete után

A hazai örménység mintegy húszezer főre tehető, akik közül néhány száz főnyi a nyelvet beszélő, a XX. század utolsó harmadában hazánkba betelepülő örmények csoportja. A többiek, az úgynevezett erdélyi örmények több száz éve élnek e hazában, magyar anyanyelvűek, többségük feltve ápolja gyökereiket, kultúráját, hagyományait, őrzi közösségi összetartozásának tudatát.

A két csoport képviselői 1994-ben közös akarattal hozták létre az új lehetőségeket kínáló *örmény kisebbségi önkormányzatokat*, kinyilvánítva, hogy a több száz évvel ezelőtt hazára talált történelmi örménység és az újkori betelepülők együtt kívánják az örmény nemzetiség kultúráját és hagyományait ápolni e hazában. Közös rendezvényeket tartottunk, azon boldogan és büszkén vett részt mindenki, hiszen csak gazdagodott a már ismert, vagy még nem ismert, de csodálatos örmény kultúra élvezetében, legyen az örmény néptánc együttes vendégszereplése, vagy az Örmény Genocídium emlékünnepe. Vagyis szó sem esett arról, ki az örmény és ki az örményebb, ki képviseli az örmény kultúrát.

Mi történt azóta? Óriásit léptünk, hátrafelé. Megszűnt az egység az örmény közösségben. Voltak és vannak olyanok, akik komolyan gondolták a közös célt: a hazai örménység összefogásával a soknemzetiségű magyar társadalommal megismertetni az örmény kultúrát, az őshazát, érvényesíteni az örmény nemzeti kisebbség érdekeit. Másoknak ez nem tetszett. A kakukkióka technikáját alkalmazva elkezdtek kisajátítani az örmény kultúra terjesztésének jogát, lehetőségét, illetve annak anyagi bázisát.

Eszközként a „*ki az örmény és ki nem*” vitát szították fel, valamint az „*etnobiznisz*” média és politikai közjátékot használták fel. Megpróbálták kitúrni a fészekből a befogadó örmény közösséget.

Szomorú, ez a mételty egyre csak rágja és rágja a hazai örménység egységét. Szomorú, hogy az örmény közösség egy kis, de igen erőszakos részének *tagjai* nem veszik észre, ez a magatartás nemcsak választott hazájuk ellen nyilvánul meg, hanem elhagyott hazájuk, a mindannyiunk számára fontos és segítségre szoruló Örményország ellen is. E közjátékokkal óriási veszteséget okoztak mindkét oldalon.

A magyarörmény vonal nagy vesztesége, hogy nagy magyarörmény generációk mai leszármazottai közül ma már sokan nem merték felvállalni a kisebbséget, félve a társadalmi és politikai megbélyegzéstől. Emiatt mind a népszámlálásnál, mind a választásoknál torz adatok jelentek meg. (Lehet, hogy ez volt a céljuk.)

Az örmény-örmény vonal vesztesége a szinte teljes széthullás. Kis csapatokra, néhány fős klikkekre estek szét, amely csapatok képtelenek hatékonyan megjeleníteni az örmény-örmény kultúrát. Ezért 12-13 év után sincs az örményeknek igazán

megfelelő kórusuk, tánckaruk, zenekaruk, kulturális bemutatótermük, stb., – a fontos közművelődéshez elengedhetetlen – eszközeik, amelyek megjelentethetnék idehaza az örmény kultúrát.

Itt az ideje, hogy elgondolkodjanak azon, komolyan gondolják-e a hazai örménység kulturális- és érdekképviseletét itthon és Örményországban?

Érdekes kísérletet tett a magyar-örmény csoport. Meghirdette az *Örmény Kultúra Hete* programot, amely a már említett kulturális hiányosságot próbálta megszüntetni. E program minden elemében örmény eredetű kulturális elemeket tartalmazott, értelemszerűen magyar nyelven. Érdeemes felsorolni a programokat: sajtótájékoztató, *Hat évezredes utazás Örményországban* – vetített előadás, *A XX. század első népirtása* – kiállítás megnyitó pódiumműsorral, *Nikolaj Hovhanniszján: Az örmény Genocídium* könyvbemutató, *Gyászmise az örmény vértanúkért*, *Örmény miniatűrök zongorára* – lemezbemutató, az „*Ararát*” *Örmény Néptánc Együttes* (Szimferopol) vendégjátéka, *Koszorúzás a Keresztkőnél*, emlékest az Örmény Genocídium 92. évfordulóján, valamint *Ékes csillagok a tiszta égen* – zenés irodalmi est.

Keleti testvéreink teljes mellszélességgel próbálták megakadályozni a programok sikerét. Mivel megakadályozni nem tudták, megpróbálták meg nem történné tekinteni, vagyis besöpörték a szőnyeg alá.

E hozzáállás alapvető kérdéseket vet fel: – Lehet-e az egyik csoport által megrendezett – eddig még sohasem volt – Örmény Kultúra Hete kulturális seregszemle kevésbé örmény, mint az általuk rendezett valamely örmény program? – Lehet-e az Ör-

mény Genocídium áldozataira emlékező, az év elején meghirdetett, majd mindenki számára megismertté vált (meghívók, plakátok, Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, írott és sugárzott médiumok) örmény katolikus gyászmise kevésbé örmény az Örmény Katolikus Templomban (XI. Orlay u. 6.) április 21-én, mint például a leMBERGI örmény katolikus templomban? – Lehet-e kevésbé örmény az április 20-án megnyílt és hónapok óta szervezett, meghirdetett „*A XX. század első népirtása*” című kiállítás az Árkád Galériában, mint az *Örmény Genocídium Múzeum* jereváni kiállítása? – Lehet-e kevésbé örmény *Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium* című magyar nyelvű dokumentumkötet bemutatója április 20-án, mint az alapmű örmény, vagy angol nyelvű kiadványa? – Lehet-e kevésbé örmény a hetekkel azelőtt meghirdetett április 24-i koszorúzási ünnepségünk és emlékünnepeünk az Örmény Genocídium évfordulóján?

Nem lehet. Nincs fokozat. Örmény, örményebb, legörményebb szavak értelmetlenek, nevetségesek. Aki ilyen fokozatokban gondolkodik, annak el kell gondolkodnia, hogy alkalmas-e morálisan a hazai örmény kisebbség bármilyen képviselete ellátására. Ugyanis saját magát képviselheti az ember úgy-ahogy, de akkor is vállalnia kell érte a felelősséget. De mások érdekei képviseletét, az elhagyott hazája képviseletét csak az láthatja el, aki morálisan és szakmailag alkalmas erre. Aki képes felülemelkedni saját önös, anyagi érdekein egy magasabb cél érdekében. Mert ha nem képes, úgy az egész örménység látja kárát. Márpedig ezt józanul gondolkodó ember nem engedheti meg és büntetlenül sem hagyhatja.

Aki képes arra, hogy tevőlegesen megpróbálja az örmény néptánc együttes meghívását meghíúsítani csak azért, hogy a másiknak ne sikerüljön a hazai közönségnek a csodálatos örmény néptánc bemutatása; vagy aki képes „alternatív” genocídiumra emlékező misét „rendelni” örmény katolikus templomunkban (országos elnökként, az *Országos Örmény Önkormányzat* teljes testülete tudta nélkül, valamint egy olyan szervezet nevében, amelynek vezetői törvénytelen módon elfoglalták még 1998-ban az *Örmény Katolikus Templomunkat*); aki képes arra, hogy örmény képviselőtársait rávegye az *Örmény Kultúra Hete* rendezvényeitől való távolmaradásra; aki képes arra, hogy média-hatalmát felhasználva megakadályozza a médiumokban az *Örmény Kultúra Hete* rendezvényesorozatról szóló híradásokat, majd a valóságot meghamisító állításaival kiálljon a televízió kamerája elé, hogy az általa keltett botránynak hangot adjon és félrevezesse a médiumokat és a nagyközönséget, az nem alkalmas arra, hogy az örménység képviselőjét bármilyen szinten ellássa. Fel kell ismerni, hogy ez a mótó, amely a hazai örménységet rágja, csak árt mindenkinek.

Ez a befogadókkal szembeni ellenséges magatartás méltatlan azokhoz, akik büszkén emlegetik az 1848-49-es *magyar szabadságharc* örmény vértanúit, akik a soknemzetiségű vértanútaikkal és a szabadságharc többi résztvevőivel együtt egy közös cél – a szabadság – érdekében voltak képesek feláldozni még az életüket is.

Most kevesebbet kérünk, de azt a közös cél érdekében. Most az örmény kultúra és nyelv, valamint Örményországgal és az erdélyi örmény diaszpórával, más diaszpórákkal való kapcsolattartás a közös cél, ráadá-

ul azonos gyökerű emberek között, ezért: *el kell fogadni* azt a tény, hogy Magyarországon a történelmi örménység több száz évvel ezelőtt hazát talált magának sokszáz éves menekülés után, amelyet féltve őriz ősei tisztességével kivívott megbecsülésével együtt. Bár ősi nyelvét elvesztette, örmény kulturális identitását őrzi és ápolja.

El kell fogadni azt a tény, hogy ez a hazai ősi örménység adta meg a lehetőséget az örmény nemzeti kisebbség törvényi elfogadtatásának.

El kell fogadni azt a tény, hogy magyar anyanyelvűek vagyunk és örmény katolikusok, akiknek van Örmény Katolikus Templomuk Budapesten a XI. Orlay u. 6. szám alatt, ahová imádkozni nem katolikusnak is joga van betérni.

El kell fogadni azt a tény, hogy szeretettel fogadtuk és fogadjuk a hozzánk betelepülő örmény testvéreket, akikről viszont elvárjuk, hogy szeressék közös hazánkat, hiszen hazájuknak választották Magyarországot, továbbá segítsenek bennünket a rég elfelejtett nyelv, az ősi kultúra és hagyományok mind mélyebb megismerésében.

El kell fogadni azt a tény, hogy egyenlő eséllyel lehet csak megteremteni a közös kultúra és hagyományok ápolásának anyagi alapját. Nincs különbségtétel a pályázó szervezetek között, csak a minőség lehet a mérce.

Elvárjuk, hogy örmény testvéreink becsüljék múltunkat, eredményeinket.

Budapest 2007. június 1.

Szeretettel:

Dr. Issekutz Sarolta

magyarörmény, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a II. kerületi- és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke

Nagyköveti látogatás

Látogatást tett az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél és a Fővárosi Örmény Önkormányzatnál a Bécsben élő Dr. Ashot Hovakimian újonnan kinevezett örmény nagykövet úr, aki Dr. Ashot Alexanian tanácsos úrral érkezett. A szívélyes első találkozás lényege a hazai magyar anyanyelvű örmény közösség megismerése volt, akiről már sokat hallott a nagykövet úr Örményországban. Mint a XVIII-XIX. századdal foglalkozó történész, sok ismeretről tett tanúbizonyságot az erdélyi örmények történelmével, családjával kapcsolatban. Érdeklődéssel szemlélte a magyarörmény generációival foglalkozó könyvünket, valamint az örmény eredetű magyar nemesi családok címereit tanulmányozta, amelyekből sokat ismert.

Nagy örömmel értékelte azt a sokszínű kulturális tevékenységet, amelyet a közösség végez az örmény identitás fenntartása, az örmény kultúra terjesztése terén. Dr. Issekutz Sarolta elnök átadta az Egyesület ajándékát: Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium című könyve több példányát és az Egyesület által szervezett Örmény Kultúra Hete rendezvénysorozatról szóló plakátot, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek ezévi számait, s a 2006-os évkönyvet. Dr. Ashot Hovakimian nagykövet felajánlotta, bármikor szívesen vállal fővédnökséget rendezvényeinken és szívesen vesz részt azokon, mert számára fontos, hogy az erdélyi örménység magyar anyanyelvűként az örmény identitását ápolja és nagyon sokat tesz az örmény kultúra megőrzése és terjesztése terén, mint ahogy sokat tesz az Örményországgal való jó kapcsolat ápolásáért is. Számára nem az a fontos, hogy beszélje-e az örmény nyelvet a diaszpórában élő, hanem hogy mit tesz az örménységéért.

A nagykövet úr felajánlotta közreműködését a magyarországi örmények közötti elmentések feloldásában, amelyet az elnök asszony köszönettel fogadott, bízva a közösség örmény anyanyelvű csoportja józan belátásában.

M

Május 9-én a XVI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezésében kellemes délutánon vettünk részt a képviselői irodában. Dr. Szuper Géza elnök az örmény egyházzal szervezett ismeretterjesztő előadást, amelynek előadója Dr. Szám László volt. A kitűnő előadás után Avedikián Viktória gyönyörű saragánokat-, míg Heim Kristóf az örmény irodalom remekeiből adott elő, mindketten magas színvonalon. A műsor utáni kellemes beszélgetést örmény sütemények tették még élvezetesebbé.

Dr. Puskás Attila

Az örmény nép szabadság- és hazaszeretete 2. rész

Az örmény haza megosztottsága a XI. században végső, meghatározott formát öltött. 1045-ben a bizánciak elfoglalták Anit, az „ezer egy templom városát”. Néhány évvel később a szeldzsuk törökök uralma alá került a város, és aki manapság Ani romjait szeretné látni a mai Örményország területéről, csak távcsővel nézheti, mert Törökország területén fekszik. Tulajdonképpen ekkortól kezdődik a nagy örmény népvándorlás és hontalanság története. Ha történelmileg korrekt a visszatekintés, akkor azt mondhatjuk: az örmény népvándorlás a XX. században is folytatódott, a század első genocídiuma után, amikor másfél millió törökországi örmény halt meg, sokan külföldre kényszerültek, többek között Erdélybe és Romániába.

A történelmi örmény haza a *Timur Leng* csapataitól kifosztva, majd Perzsia és az Oszmán Birodalom, szunniták és síták, majd törökök és oroszok, s a legvégén három birodalom között megosztva (Oszmán, Perzsa és Orosz) 1918 május 28-ig szinte alig létezett.

E rövid, és igencsak vázlatos történelmi áttekintés értelme csupán az, hogy választ kapjunk arra a kérdésre: *Hol van a haza egy örmény számára, és mit jelent számára a szabadság?* Mert ha ma megkérdezek egy libanoni örményt, hogy hol érzi magát otthon, azt válaszolja: Libanonban. Ha megkérdezek egy franciaországi örményt, azt válaszolja, hogy Franciaországban. Ha megkérdezek egy argentinai örményt, azt válaszolja: a haza Argentínában van. Ha megkérdezem magyarországi örmény testvéreinket, azt válaszolják, hogy Magyarországon. És, ha megkérdezzük, mi a mai Örményország, akkor azt válaszolják, hogy az őshaza. Nem a haza, hanem *őshaza*. A legtöbbben mi örmények, diaszpórában élünk, és a haza ott van, ahol éppen

élünk. Az őshaza az, ahonnan mindannyian származunk.

Mondhatjuk, hogy nincs hazája egy örménynek? Hontalan? Vagy talán helyesebb lenne azt mondani, ma már mást jelent neki a haza és a szabadság, mint szabadon élni néhány négyzetkilométeren?

Boghos Levon Zekian, korunk talán legnagyobb örmény történésze egy előadásában az örmény identitást úgy fogalmazza meg, mint „határ-eset tudását”. Örményország földrajzi elhelyezése szerint birodalmi határok között húzódott meg. A legmarkánsabb vonal a kereszténység és a pogányság, majd a kereszténység és a muzulmán világ közötti határvonal.

A határ-eset tudata végülis minden nép jellemzője, aki idegen földre kényszerül, s egy ilyen népnek elméletileg és gyakorlatilag két lehetősége van: – Először is, ha egy nép új helyen keres hazát és eltűnik: ekkor az erősebb „felszippantja” a kisebbséget. Ez teljes asszimilációt jelent, és olyan népekre jellemző, amelyek gyenge gyökerekkel rendelkeznek. – Másodsor-

ban létezik egy aktív integráció, mely nem jelenti a saját identitás feladását, hanem nyitottságot a másik felé, ugyanakkor újabb impulzusok befogadását. Az örmények esetében ez utóbbi a világ minden táján ellenőrizhető (Pl. Konstantinápoly, ahol nem csak az állam nyelvét, hanem a kisebbségek nyelvét is ismerték).

Erdélyi betelepedésük ideje óta az örmények *Zekian* szavaival élve aktívan integrálódtak a magyar hazába. A haza aktív, hűséges és megbízható tagjai lettek, annak ellenére, hogy az 1848-as forradalomig nem tartoztak a nemzethez. A magyar állam iránti lojalitásukat léptenyomon bizonyították. Pl. a *szamosújvári* örmények a haza javára nagylelkű adományokat tettek. Magasrangú személyiségeknek és közintézményeknek előnyös feltételek mellett adtak kölcsönöket. Kölcsönöztek *Mária Teréziának*, a guberniumnak, a főkormányzónak, nemeseknek, az erdélyi püspöknek. Támogatták a *Magyar Tudományos Akadémia*, majd egy magyar nyelvművelő társaság felállítását, adakoztak a kolozsvári *Nemzeti Színház*, a pesti árvízkárosultak és az *Erdélyi Múzeum* javára. A szamosújvári ferences-rendi *Orbán Bertalan* zárdafőnök 1875. szeptember 29-én így ír: „...*Nincs e szegény zárdában egy legkisebb szeg, darabka fa és fűvényszem, amely e nemes város lelkületére ne utalna.*” Ugyanez a szellem uralkodott kisebb örmény coloniákban is, mint *Szépvíz*, ahol könyvtárat nyitottak a községben olvasni tudók számára. A *gyergyói medence* örményei a XX sz. elején műlesikló pályát építettek a sportág kedvelőinek, elsőként Erdélyben. Gazdag gyergyói kereskedők egyházi iskolákat tá-

mogattak igen jelentős összegekkel a haza ifjúságának taníttatására. Mindez szellemiek szintjén is elmondható, gondoljunk csak *Szongott Kristóf* munkásságára. A magyar haza javára adományozott anyagi, szellemi, lelki javak bizonyítják az örmények hazaszeretetét, s hogy otthon érezték magukat az új hazában, Erdélyben is.

De ez valamilyen szinten csak lojalitást jelenthet. Természetesen sokan őszintén adakoztak, de a nagylelkű adományok mögött meghúzódottak olyan jogos érdekek is, mint a szabad királyi város jogának elnyerése, a kötelező katonaság alóli mentesség, a szabad letelepedés joga, vagy a honfiúsítás. Ilyen megközelítés szerint, az adok-kapok kereskedőszellem értelmében az örmények sokat tettek a magyar hazáért, de sok privilégiumot is szereztek (pl. nemességet).

Ez a megközelítés azonban csak egyetlen pontig érvényes: amíg nem „*vére megy a játék*”. Mert adományozni lehet érdekből, de ez nem igazi szeretet. Egy örmény számára egyértelmű a Biblia üzenete: „*Igazi szeretete annak van, aki életét adja embertársaiért*”. Az örmények hazaszeretetének az 1848-as forradalom volt a próbaköve Erdélyben, amikor a szabadság sok vért, örmény vért is kívánt.

Anélkül azonban, hogy ebbe a kérdésbe belemennénk, hiszen ez lesz a következő előadás témája, csak azt szeretnénk megtudni: Melyik az örmény identitás azon eleme, mely lehetővé tette ezt a nagyfokú odaadást, a vértanúságot a magyar hazáért és a szabadságért. Végülis hogyan és miért mondhatjuk, hogy *az erdélyi örmények magyarabbak a magyarnál*, s milyen alapon kölcsönözhet *Ávédik Lukács*

erzsébetvárosi plébános a két nép közötti kapcsolatnak szentségi jelleget, „*mely a múltban tanúsított hűség elvén alapul*”.

A világ bármely táján élő örmény szívében egy emléket őriz, amit így fogalmaz meg: „*mer hamenain havadki*” – „*a mi őseink hite*”. Azon túl, hogy az örmény gének erős továbbélési ösztönt hordoznak, mely lehetővé tette, hogy túléljenek makedón, görög, szeldzsu török, tatár, mongol támadásokat és egy népirtást, amely lehetővé tette, hogy bárhová is érkeztek, otthont teremtettek. Az örmény „határeset-tudásának” mélyén két elem fedezhető fel: – Az első, amely Erdélyben is látható: képi ábrázolás formájában van előttünk minden örmény templomban, Erdélyben is. Ez nem más, mint annak ábrázolása, amint *Világosító Szent Gergely* megkereszteli *III. Tiridát* királyt 301-ben. Az esemény az örmény nép történetének legjelentősebb eseménye: a kereszténység mintha a nép lényegét alakította volna át, az örménység egyik lételeme lett, melyet még a mai szekularizált világban is hordoz.

– A másik esemény szintén a kereszténységgel függ össze, hisz ez nem más, mint a Krisztus melletti kiállás kiváló példája. Az örmény történelem legsötétebb epizódjai közé tartozik az az esemény, amikor az örmények 451 Pünkösöd napján szembeszálltak a perzsákkal, akik a pogány mázdeizmust (tűzimádat) akarták ráerőszakolni az örmény népre. Annak ellenére, hogy az örmények számára katasztrofális kimenetelű volt az ütközet, a perzsáknak mégsem sikerült eltéríteni az örményeket a krisztusi hit igaz forrásától.

Mindez azt bizonyítja, hogy a kereszténység egyrészt, mindössze másfél évtized

alatt (310-451) az örmények nemzeti identitásának meghatározó elemévé, lételemévé vált, amelyből „*nem lehet kivetkőzni, mint egy köntösből*” – ahogyan *Elise* írja. Másrészt az awarayri ütközet, az igaz hitért és a hitélet szabadságáért vértanúsáig menő kiállás *Claudio Gugerotti* szerint megteremtette az örmény nemzeti öntudatban a ma is erősen jelenlévő „*vértanúság ideológiáját*”, a hit és a szabadság zászlaja védelmében.

Mindkét esemény – a keresztség és az awarayri csata – emléke jelen van az örmények hétköznapi életében, Erdélyben is. A keresztelés képe minden templomban megtalálható, s a legnagyobb erdélyi örmény ünnep Szamosújváron *Világosító Szent Gergely emléknapja*. Az awarayri ütközet emlékét a szépvízi templom őrzi, s mintha a gyergyószentmiklósi Vörös Köpenyegesek is a papra vigyázó örmény milíciákra emlékeztetnének.

De ami ennél sokkal lényegesebb: a két esemény eszméje, ideológiája megvan az örmény lélek legmélyén az örmények teljes valóságában. Ez az ősök emlékezete. A szeretet legnagyobb próbaköve a vértanúság, a szeretetből fakadó szabadság legkiválóbb tette pedig az élet odaajándékozása. Az erdélyi örmények hazaszeretetének legnagyobb bizonyítéka a vértanúság vállalása a magyar haza és szabadság érdekében, amelyet 1848-49-ben bizonyítottak. Az örmények nem csak itthon érezték magukat a hazában, nem csak lojális adófizetők és adományozók voltak, hanem átérezték a magyar lélek szabadság utáni sóvárgását, és igazi magyarrá válva, vérüket adták a magyar szabadságért és a hazáért.

Haza- és szabadságszeretet valami különöset jelent egy örmény számára,

számunkra, örmény származásúakra is. Amit az örmények magukkal vittek mindenhová: az ősök hite és emléke. *Dr. Molnár Antal* az *Armenia* hasábjain 1889. szeptember 3-án, az EMKE szamosújvári látogatásának ünnepén így ír: ami nekünk fontos „ragaszkodás a mi fajunk évezredes történeti múltjának nagy emlékeihez. Tisztelettel ápoljuk, amit ősrégi kultúránk maradványaiból az idők mostohasága megkímélt. S rokonszenvvel kísérik testvéreinket, a távol Keleten élő örménységnek mondhatatlanul súlyos viszonyok közt szívós kitartással folytatott (...) munkáját. Ám a ragaszkodás fajunk

múltjának emlékeihez s a meleg érdeklődés elszakadt véreink küzdelmes jelene iránt egy pillanatra sem feledteti velünk, hogy a magyar hazának vagyunk gyermekei, s hogy fel nem oldható kötelekek csatolnak bennünket e földhöz”.

Ezen örökség továbbadásának reményében szeretnénk mi, marosvásárhelyi örmény származásúak, „örmény-magyarok” emlékezni a múltra és építeni a jövőt Kulturális Egyesületünk keretein belül.

(Elhangzott 2007. március 14-én a Marosvásárhelyi Örmény Kulturális Egyesület alakuló ülésén Marosvásárhelyen az Unitárius Egyház Tanácstermében)

Németh Ferenc

Kiss Ernő leszármazottainak nyomában

Tények és legendák

Családi szájhagyomány Kiss Ernőről és egyik leányáról, 4. rész

Kotucsék családi szájhagyományában két érdekes epizód is fennmaradt **Kiss Ernőről** és egyik leányáról. Ám mielőtt rátérnénk ennek ismertetésére, úgy hisszük, nem érdektelen szólnunk **Kiss Ernő** kevésbé ismert családi viszonyairól, amelyeket egyik életrajzírója, **Hegedűs Antal**, a századelőn –nyilván a még élő hozzátartozók iránti tiszteletből – elhallgatott, vagy az aradi vértanú iránti megbecsülésből siklott át rajtuk. E kényes részletek egyrészt **Kiss Ernő** házasságaira, vagy mondjuk úgy: szerelmeire, másrészt pedig törvényes vagy törvénytelen gyermekeire vonatkoztak.

Korábban már szoltunk arról, hogy az eddigi kutatások néhány természetes gyermekére már fényt derítettek, de úgy tűnik, hogy gyermekeinek névjegyzéke, akárcsak egykori szerelmeinek listája, még mindig nem végleges. E kutatásokat, pontosításokat többek között az a körülmény is

nehezíti, hogy annak idején a törvénytelen, illetve házasságon kívüli gyermekek születése esetében az egyházi anyakönyvek is jobbára hallgattak az apa illetőségéről. Nos, lássuk hát, mit deríthetünk ki a hiteles dokumentumokból, ám ugyanakkor azt is, miről mesélnek a legendák.

Kiss Ernő 1849. augusztus 25-én, az aradi várban felvett kihallgatási jegyzőkönyv tanúsága szerint többek között azt vallotta magáról, hogy „özvegy, gyermektelen”. Mindkét állítás hivatalosan igaz is volt – de csak hivatalosan! Az első, hogy özvegy volt kivégzésekor, minden bizonnyal *Kalapis Zoltán* állítását támasztja alá, hogy huszonévesen titokban oltárhoz vezetett egy tizenhét éves tarnapoli zsidó leányt, Rebekát, aki csakhamar gyanús körülmények között elhunyt. Egy hiteles egyházi esküvője tehát mindenképpen volt! Csakhogy a szájhagyomány még legalább két „feleségéről” tud. Az egyik *Turáti Anna* volt, a másik pedig *Szentgyörgyi Anna*. Turáti Annát állítólag még Olaszországból hozta magával, de annak későbbi sorsa ismeretlen előttünk. Szentgyörgyi Annáról sem tudunk sokkal többet. Egyébként mindkettőtől gyermekei is születtek.

Másik megállapítása, hogy kivégzésekor „gyermektelen” volt, csak annyit jelez, hogy akkor még egyik házasságon kívül született gyermekét sem törvényesítette. A fiatalon elhunyt Rebekától minden bizonnyal nem volt gyermeke. (Turáti) Anna azonban az eleméri katolikus plébánia anyakönyveinek tanúsága szerint – amelyet *Tietze Jenő* prelátus bocsátott rendelkezésünkre – 1823. január 3-án ikretet szült neki, Augusztát és Rózát. Születésüket az eleméri plébános „illegális”, azaz „törvénytelen” megjelöléssel jegyezte be, feltüntetve azt is, hogy „az apa ismeretlen”. Ugyancsak ide jegyezte be *Szabó Ferenc*, a tudós eleméri plébános azt a fontos tény, hogy „*Ő cs. és Királyi Felsége 1885-dik évi február hó 28-án kelt legfelsőbb elhatározásával kegyelemből megengedni*

méltóztatott, hogy a N. Eleméren 1823 évi január hó 3-án házasságon kívül született Augusztá és Róza ikertestvérek mint néhai ittebei és eleméri Kiss Ernő leányai törvényesíttessenek”.

A legfelsőbb helyről, jóval Kiss Ernő halála után jóváhagyott törvényesítés hivatalosan igen-igen elkésett, mert Kiss Ernő még életében ténylegesen elismerte a két ikertestvért, családtaggá tette őket, vagyonnal is ellátta és ki is házasította. Turáti Anna volt az édesanyja Turáti (vagy: Turatti) Ernőnek is, akiről sajnos nincsenek bővebb adataink.

A szájhagyomány Szentgyörgyi Annáról tudni véli, hogy két gyermeket, két kislányt szült Kiss Ernőnek: *Annát* és *Ernesztint*. Anna 3 éves korában hunyt el, és nem tudni, hol temették el. Ernesztin 7 éves korában halt meg, s az eleméri templom kriptájában helyezték örök nyugalomra, apja mellé. E tényeket, sajnos, nem tudjuk anyakönyvi adatokkal is igazolni.

Visszakanyarodva a két ikertestvérhez, Rózához és Augusztához, el kell mondanunk, hogy haláluk időpontja is viszonylag közel esett egymáshoz. Róza 1900. január 22-én, Augusztá pedig az év március 18-án hunyt el. Nos, egyikükhöz kapcsolódik az az érdekes családi szájhagyomány is a meg-megjelenő „*fehér asszonyról*”, amelyet Kotucséknál hallottunk. Erről mondja nekünk Péter: – A nagymama mindig mesélte, hogy Kiss Ernő két leánya közül az egyik nem természetes halállal halt meg, hanem öngyilkos lett. Megmérgezte magát. Sajnos, nem mondta meg, hogy Rózáról vagy Augusztáról volt-e szó. Nos, a dolog lényege abban állt, hogy az a bizonyos „*fehér asszony*”, fehér ruhában,

– a családi szájhagyomány szerint – mindig megjelent, amikor valamelyik családtag meghalt. Nagymama, amíg élt, erősen hitt ebben. E visszajáró, halált jelző, fehér ruhás nőszemély megjelent neki édesapja és édesanyja halálakor Eleméren, de állítólag az én édesanyám halálakor is látta. Nagymama szerint nemcsak ő látta, hanem látták annak idején a cselédek is az eleméri kastélyban. Ezt érdekességként tartottam fontosnak elmondani. Hisz nekünk nem jelent meg soha.

Egy másik családi szájhagyományról, Kiss Ernő kivégzésével kapcsolatosan, Péter édesapja, Márton mesél: – Úgy-szintén a nagymama, illetve anyósom mesélte, s a családban fennmaradt, hogy Kiss Ernőnek nem kellett volna október 6-án Aradon meghalnia. A családi legenda szerint közvetlenül a kivégzés előtt érkezett meg Kiss Ernő számára a megkegyelmezés, ám az a tiszt, akinek ezt az írást kézbesítenie kellett, korábról Kiss Ernő haragosa volt, s ezért szándékosan késett a kegyelemről szóló parancs kézbesítésével. Ez a történet generációról generációra élt a családban. Hogy van-e reális alapja, nem tudom.

Kiss Ernő kezei újvidéki leszármazottairól még el kell mondanunk, hogy kegyelettel őrzik a híres ős emlékét. *Kotucs Péter*

gyermekeivel együtt itt, Újvidéken, három nővére (*Marietta, Irén és Valéria*) pedig ugyancsak gyermekeivel – Kanadában.

A nagymamától örökölt családi vagydon elosztásakor Kotucs Péternél maradtak a festmények, fényképek és dokumentumok meg egy-két bútordarab, a többiek az ékszereken meg egyéb értékeken osztoztak meg.

S ha már az ősi vagydon megmaradt darabjainál tartunk, úgy tűnik viszonylag könnyen össze lehetne hozni egy Kiss Ernő emlékszobát, eredeti, autentikus tárgyakkal, eredeti dokumentumokkal. Hiszen nemcsak Kotucsék őrznek tárgyi emléket az aradi vértanútól és családjától, hanem mások is. E sorok írójának tudomása szerint *Becskereken, Kikindán, Eleméren* és egyebütt is fellelhető több, érdekes emléktárgy, bútordarab. Talán éppen e kettős jubileum adhatná meg a kellő ösztönzést, de az elmulaszthatatlan alkalmat is arra, hogy Kiss Ernő emlékét Bánátban emlékszobával, vagy akár egy állandó kiállítással is megörökítsék. Ezzel egyben bizonyítanák is, hogy ha már a sors oly mostoha és kegyetlen volt vele, legalább az utókor legyen hálás és kegyeletes az emlékéhez.

Vége

(*Megjelent a Családi Kör 1999. október 7-i számában*)

Június 22-24-ig zajlik a hagyományos **II. Kerület Napja** rendezvény-sorozat a Budapest II. ker. Marczibányi téri labdarugó pályán (a Millenáris park Marczibányi téri hátsó kapujával szemben). **Június 23-án, szombaton de. 10 órától** kezdődően ismét megrendezésre kerül az **Ízek utcája** nemzeti kisebbségi ételkóstoló. Az örmény sátorban finom örmény ételek várják az érdeklődőket a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezésében.

Frigyesy Ágnes

„A Zokogó majom könnyei” Bálint Tibor íróra emlékeztek Kolozsváron

– Ha *Wass Albert* a Mezőség és a Kelemen havasok tájának és társadalmi rétegeinek a festi meg olyan egyéni színekkel, melynek irodalmunkban párja nincsen. A táj, a kör-

Bálint Tiborné, az író özvegye

nyezet pedig *Kolozsvár*, a Sánta angyalok utcája... , vagy *Nagyenyed* és *Marosújvár*, *Tusnád* és *Szováta*, de mindenk előtt a kincses város periferiájának a múlt századbeli szélesvászonra vetített filmje – e gondolatokkal méltatta *Bálint Tibor* író irodalmi életútját *Csávossy György* író-társ 2007. május 22-én azon a kétnapos konferencián, melyet *Bálint Tibor* születésének 75.

költéssel rokon megörökítője, *Bánffy Miklós* pedig az erdélyi mágnások tragédiájának művészi korpét nyújtja, akkor *Bálint Tibor* szajhák és szektások, gyilkosok és istenfélők, önfeláldozó proliálanya és megéjtett gyermekgyilkos cigánylány lelki világát, boldogság keresését, az álmokergető külvárosi lumpenproletárok látzólagos mocsárvidékét

Egyed Emese (középen) az író lányával,
Orbán János Dénessel (balra) és Kötő Józseffel

évfordulója alkalmából tartottak Kolozsváron. Csávossy beszédében hangsúlyozta: – Bálint Tibor szívével írta meg nagy regényét. Szíve szabta meg írásművészetét, nem a bevett és előírt mesterségbeli szabályok, hanem azok, melyeket az őstehetség az írói lángész öntörvényszerűleg teremt meg... *A Zokogó majom* hőse ekképp nem az életterhelten család – ahogy a regény alcíme

szól –, és nem a velük együtt szenvedő csetlő-botló kisemberek sokasága, hanem a tisztaságot, igazságot sóvárgó és azt

Csávossy György író szólásra emelkedik

sak. Ő olyan egyedi jelenség, mint *Krúdy*, olyan remek mesélő, mint *Mikszáth*, de mindezek csak erőtlén kapaszkodók az ő jellemzéséhez, mert ő megkülönböztetően volt egyszeri jelenség, írása egyaránt egyetemes és erdélyi, ő pedig ízig-vérig a miénk. A halál az élet velejárója – fogalmazta meg ő maga nem egy írásában. Ő, aki nemcsak halhatatlan író, de életművész is volt. Szerette a baráti társaságot, a jó bort és konyha művészként is kitűnt.

A Bálint Tibor Baráti Társaság alakuló ülésén

megőrző emberi lélek...

Bálint Tibor varázslatos író, mesterfogásai ugyanakkor utánozhatatlanul sajátó-

Tibor Emlékkonferencián felszólalt *Kántor Lajos*, a Kolozsvár Társaság elnöke, *Orbán János Dénes*, az Erdélyi Magyar Írók Ligá-

A Zokogó majom könnyei című Bálint

jának elnöke, valamint *Egyed Emese* egyetemi tanár, költő, *Antall István* szerkesztő, *Csép Sándor* televíziós szerkesztő, *Bertha Zoltán* és *Dávid Gyula* irodalomtörténészek, illetve *Kötő József* színháztörténész és *Jakab Gábor* plébános.

A Zokogó majom című regény szerzője öt éve hunyt el, ám a *Déry-*, *Krúdy-*, *József Attila-* és *Márai Sándor* díjas író a feledés homályába merült, ezért özvegye, *Bálintné Kovács Júlia* kezdeményezte a

tanácskozást, mely mellé felsorakozott a *Kolozsvár Társaság* és az *Erdélyi Magyar Írók Ligája*.

Csávossy György rámutatott: Bálint Tibor életében nem kapott *Kossuth* díjat. Ideje volna, hogy legalább *post mortem alternatív Kossuth* díjban részesítsék.

A tanácskozás zárásaként az írói hagyaték őrzésére és ápolására alakult meg a *Bálint Tibor Baráti Társaság* Egyed Emese költő elnökletével az író egykori otthonának kertjében.

Kali Kinga

„Az örménység egy”,

avagy gondolatok az egységről egy könyvismertető ürügyén

Az Örmény Kultúra Hetén új könyv került az érdeklődők kezébe: Nikoláj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium című könyve, amelyet Zsigmond Benedek armenológus mutatott be a XX. század első népirtása című dokumentumfotó-kiállítás megnyitóján, ez év április 20-án, az Árkád Galériában. Ez az egyetlen, az örmény genocídiummal foglalkozó, átfogó mű magyar nyelven, amely objektíven, aprólékos körültekintéssel láttatja a XX. század első népirtásának okait, társadalmi háttérét a korabeli Törökországban, visszhangját a nemzetközi és erdélyi magyar-örmény sajtóban.

Mint az elő-előszóban (*szerkesztői gondolatok*) is megemlíttetik, a könyvnek nemes célja van: a genocídium borzalmaival, igazságtalanságát láttatni Magyarországon, ahol eddig még nem fogadták el hivatalosan az 1915-ös törökországi népirtás tényét. Hadjárat ez a könyv, melyet mindenkinek emberi kötelessége átlapozni, megismerni. Egy olyan könyv, amely az embernek saját embertársai ellen, ezáltal az emberiség ellen elkövetett borzalmas bűneit ábrázolja kimerítő részletességgel és pontossággal, sosem lehet könnyű olvasmány: mindig a bibliai *Káin* és *Ábel* történetére fog emlékeztetni. E könyvnek

azonban, amelyet az olvasó immár magyar nyelven is kezébe vehet, a célja pontosan ez: hogy ne legyen szórakoztató. Hogy lerántsa a leplet a manapság feledésbe taszított tényekről, hogy megszüntesse a genocídium eddigi méltatlan bagatellizálását. A szerkesztőnek, *dr. Issekutz Saroltának* (és a könyv kiadójának, az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek*) nem titkolt szándéka a Magyar Országgyűlés elé terjeszteni a több oldalról megvilágított, remekül dokumentált anyagot a XX. század első nagy népirtásáról.

Jó ötletnek tartom a könyv szerkesztőjétől, hogy *Nikoláj Hovhanniszján* je-

reváni történész professzor szövegéhez eredeti dokumentumfotókat társított. A szöveg alapkiadása 2005-ben látott napvilágot Jerevánban, az *Örmény Tudományos Akadémia Orientalisztikai Intézetének* jóvoltából. A könyv maga inkább album formátumú, a külső borító az alkalomhoz illően dramatikus – és ez nem véletlen egybeesés. A képanyag, amelyet az *Örmény Tudományos Akadémia Örmény Genocídium Múzeuma* adományozott az Egyesületnek, és amely egyben a genocídium 90. évfordulójára Jerevánban kiállított emléktárgy, a szöveget még teljesebbé teszi. A képek borzalmait ellensúlyozandó, a könyv lapjain fellelhetjük azon indázó, gyönyörű örmény motívumok mását, amelyeket a régi kódexek lapjairól ismerhetünk. Okos gondolatnak tartom a lapszék szövegkiemeléseit is: így gyorsan megtalálható egy-egy keresett résztema a genocídium történetén belül. Szintén a jobb eligazodást szolgálja a belső borító térképe, amelyen könnyen nyomon követhetők a történelmi ismertetés helyszínei.

A könyvnek harmadik része is van: és ez által kerülnek képbe az egykori erdélyi örmények, akiknek közvetlenül nem lehetett közük a genocídiumhoz, mivel őseik már a XIII. században eljöttek Örményországból. E harmadik rész azokat a századfordulós, a *Szongott Kristóf* alapította *Armenia* hasábjain megjelent tudósításokat, cikkeket tartalmazza, amelyeknek írói szinte a sorok mögül kihallgató izgalommal és aggodalommal követik nyomon a nemzetársaik által elszenvedett kegyetlenségeket, vérlázító igazságtalanságokat.

Az asszimiláció akkori fokán, az armenizmus mozgalmának idején érthető volt,

miért foglalkoztatja az elmagyarosodó örményeket az örmény nép tragédiája. De feltevődik a kérdés – főleg a csoporton kívüliek részéről – mi közük az erdélyi örmény felmenőkkel rendelkező magyaroknak a Mézt Jégheérhez? A Nagy Csapás nem érthette őket közvetlenül, családtagjaik nem pusztultak el benne, csupán emocionálisan érinthette őket a veszteség. És mégis, a szomorú esemény retroaktív módon működik a magyar-örmények csoportjának esetében. Egy szimferopoli örmény pappal, *Ter Hájir Khácsátur Gevorkján*mal – aki a Krím-félszigetről utazott Budapestre az Örmény Kulturális Hétre – való beszélgetés világosított meg bennem valamit ezzel a lelki jelenséggel kapcsolatban. „Az örménység egy” – mondta, – „nem lehet az én örménységeről, vagy a másik örménységeről beszélni. Ilyen nem létezik. Csak egy örménység van, és ez az egész nemzeté.” Ekkor értettem meg, ami eleddig nem nyert formát bennem, nem mondatott ki. Azért érezhetjük mi, erdélyi örmény felmenőkkel rendelkező magyarok a magunk veszteségének az 1915-1922-es örmény genocídiumot – habár nem érintette családunkat, őseink barátait –, mert az örménység transznacionális. A diaszpórák a transznacionális momentum közösségi modelljei, társadalmi megtestesülései. A diaszpóra az asszimiláció bármely fokán is lehet örmény érzelmű, mert az állam, a nemzeti nyelv csupán egy-egy aspektusa az identitásteremtés és identitásreprodukció folyamatának – támasztja alá *Khachig Tölölyan* örmény diaszpóra-kutató elmélete a feltevésemet, és nem utolsósorban az örmény atya által mondottakat.

Könyv- és filmbemutató a Fővárosi Örmény Klubban

Tavaly őszi örményországi látogatása alkalmával *Issekutz Sarolta*, az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* elnökhelyettese kapott egy kéziratot *Nikolaj Hovhanniszján* angol nyelvű művét, mely a XX. század első nagy (örmény) népi társaságáról szól. Ezt követően elhatározta, hogy e fontos kézirat – első alkalommal – magyar nyelven is lásson napvilágot az idei *Örmény Kultúra Hetére*. Az elhatározást tettek követték, s a rendkívül izgalmas és tragikus sorsú örményekről szóló kötet megjelent a Genocídium 92. évforduló emléknapjára.

A 2007. május 17-i *Fővárosi Örmény Klub* egyik programjaként került bemutatásra a fent említett *örmény genocídiumról* szóló kötet. *Issekutz Sarolta* elmondta: – A már XIX. században megindult örményülözésnek összesen mintegy 2.500.000 örmény esett áldozatul. A kötet három anyag összeállításából készült. Alapját képezi *Nikolaj Hovhanniszján* jereváni történész professzor könyve: *Az Örmény Népi Társaság*. A vizuális ismereteket szolgálja az *Örmény Tudományos Akadémia Örmény Genocídium Múzeuma* által a genocídium 90. évfor-

dulójára készített emlékkiállításának anyaga, archív fotókkal és tablókkal. A harmadik rész pedig bemutatja, hogy a *Szongott Kristóf* által szerkesztett szamosújvári *Armenia* magyar-örmény havi szemle hogyan kísérte figyelemmel az örmények tragikus sorsát a XIX. század végétől a XX. század elejéig.

Issekutz Sarolta rámutatott: az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* azért jelentette meg e kötetet, mert célja, hogy a magyar társadalom és politikum számára több oldalról megvilágított és doku-

mentált anyagot szolgáltatson a XX. század első nagy népi társaságáról, mely méltatlanul elhallgatott mind a mai napig. A kötetet adományként juttatják el minden parlamenti képviselőnek. Az EÖGYKE szeretné elérni, hogy a Magyar Országgyűlés és Magyarország ismerje el a törökországi örmény genocídium tényét.

A májusi Fővárosi Örmény Klub másik programjaként *Szabó László*

Szabó László fotóművész és közönsége

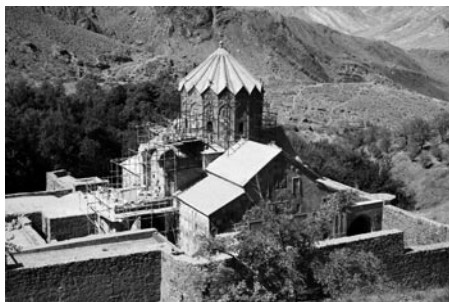
fotóművész számolt be Iránban töltött utazásának élményeiről: *Irán és örmény vonatkozásai* címmel. Szabó László elmondta: – 2006 októberében, teheráni barátaink meghívására feleségével együtt három hetet töltött Iránban. Törökország felől Irán északnyugati részén lépték át a határt. Ez a terület egykor a történelmi Örményország délkeleti részét képezte. Iráni utazásuk célja részben az volt, hogy az itt fellelhető örmény templomokat, kolostorokat meglátogassák.

Utuk során először a *Zur zur* templomot keresték fel a török határ közvetlen közelében, majd végigmentek az Araksz-folyó mentén, ahol elérték a gyönyörű *Szent István* kolostort. Ezután *Khoy* és *Szalmasz* közelében látogatták meg a *Szent Szarkisz*, a *Szent György* és a *Mahlazan* templomot. Rövid időre megálltak az *Urmia*-tó partján, amely a harmadik nagy tó a történelmi Örményország területén. Itt a parton érdekes sókiválásokat láttak. *Tebriz* közelében a *Szent Hripszime* bazilikát és a *Sohrol* falunál található téglatemplomot keresték fel. A következő állomásaikon, *Ardebilben*, a *Kászpi-tenger* mentén, *Teheránban*, *Kashanban*, *Shirazban*, *Perszepoliszban* iráni vonatkozású nevezetességekre bukkantak.

Iszfahánban a XVII. század óta nagyszámú örmény közösség él, akik egy kolostort, több templomot, múzeumot, könyvtárat és egy genocídium emlékművet is létrehoztak a város *Új Dzsulfa* nevű negyedében. Ezeket szintén megtekintették. Visszafelé ismét megálltak Tebrizben. Felkeresték az örmény templomot, majd a török határ felé menet a híres *Szent Tádé* kolostort. Szerencséjükre épp egy örmény keresztelőt tartottak és a szertartáson résztvevők nagy örömmel fogadták érkezésüket. Ez az ese-

A Zur zur templom Maku közelében

A Szent István kolostor

Keresztelés a Szent Tádé kolostorban

mény méltó befejezése volt iráni utazásuknak – számolt be élményeiről Szabó László.

A művészi felvételek elragadó élményt nyújtottak a klub résztvevőinek, s valóban rácsodálkozhattak az Iránban található örmény kultúra még megmaradt emlék-helyeire.

Frigyesy Ágnes

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

12. rész

Egy babérlevél a dési 32-es népfelkelők emlékezetére

IRTA:
GÖRGEY LAJOS
ny. tábornok.

A mozgósítás alkalmával a dési 32. honvéd gyalogezrednél felállított dési 32. népfelkelő ezred Duna-határbiztosítószolgálat után, a Szerémségbe tört szerbek kiverésében Kupinowonál vívott véres kimenetelű ütközetben nyerte el a tüzkeresztséget. Így szeptember 19-én megfogyott állománnyal találjuk Zimonyban, ahol azt a parancsot kapta, hogy foglalja el a Szávában, annak torkolata előtt Belgrád alatt levő 5 km hosszú Cigányszigetet.

A támadás célja az volt, hogy tehermentesítse a Drina mentén harcoló 5. és 6. hadsereget.

Az ezred, hídayag hiánya miatt szeptember 20-án abbahagyott átkelési kísérlet után, szeptember 22-én hajnalban indult a támadásra. Az első áthajózáshoz a hőselkü Uy Károly népfelkelő főhadnagy parancsnoksága alatt önkéntes jelentkezőkből egy 200 főnyi század alakult. Szakasparancsnokul Sirlinkán Máté, Acs Sándor dr. és Hermann Vencel népfelkelő hadnagyok jelentek. Valamennyien rettenthetetlen bátorságú, vitéz magyarok.

Ez az önkéntes század virradatok áthajózott a szigetre, a partot védő szerbeket kemény küzdelemmel a sziget belsejébe nyomta, majd hídfőszereiben beásta magát és visszaverte az ellenségnek napközben megújuló támadásait. Délután és a 23-ára virradó éjjel folyamán a II. zászlóalj és az I. zászlóalj egyes részei is áthajóztak.

Virradatok a kötelek rendezése után az áthajózott századok kelet felé kanyarodtak, hogy az 500 m széles szigetet átfogva, támadással teljesen birtokukba vegyék. Elől haladt a 2., 5. és 8. század, melyeket a 6. és 7. közé, illetve a balszárnny mögött tartalékként követett. Az előrehaladást, valamint az áttekintést felette akadályozta a sziget belsejét borító, indákkal hálózott sűrű növényzet. A támadókat erősen lőtte a belgrádi tüzérség jól célzott, összpontosított tüze, de népfelkelőink leküzdvé a nehézségeket, vigan törtettek előre az áthatolhatatlan, iszapos talajú bozótokon át.

A sziget közepetáján egy tisztásra érve, a szerbek jól előkészített, megsemmisítő puská- és géppuskatüze fogadta a küzdőszázadokat, melyeknek élén az ezredparancsnok és a II. zászlóalj parancsnoka haladt. Pillanatok alatt esett el Schmidt Ágoston alezredes ezredparnok és Bresztovszky Gyula alezredes, a II. zászlóalj parancsnoka. A századok az elsőprő golyózáportól először visszatorpantak ugyan, de csakhamar megtalálták szívüket. A harcsoport felett az erélyes Nyáry Dezső hadnagy zászlóalj segédtszát vette át a parancsnokságot és elrendelte, hogy amíg a támadás folytatható lesz,

az elért vonalat kell tartani. Ezután a szerbek rohamra indultak; de a csak puskájukra utalt népfelkelők simán visszaverték a rohamot és napnyugtáig megtartották állásaikat az ismételt támadásokkal szemben is. A támadás folytatására nem került a sor, mert Pótiorek beszűntette a tüntető műveletet és az ezredet az éj folyamán visszahajózták a szigetről.

Az ezred feladatát jól elvégezte, mert a szerb hadtörténeti források szerint is szokatlan erejű támadás a belgrádi csapatok megerősítését vonta maga után. Krausz hadteste pedig ezalatt sikeresen keltezt át a Száván Jarak mellett.

Ennek a pár sornak célja csupán megemlékezés azokról a hős 32-es népfelkelőkről, akik bátran, áldozatkészen kitartottak, szívük utolsó dobbanásáig hűségesen helytállottak a cigányszigeti ütközet egyenlőtlen harcában. Mert a harc egyenlőtlen volt. A Balkán háborúban harcedzett, korszerű fegyverzettel, tüzérséggel jól támogatott szerbekkel csak puskával, de telefont, géppuskát, tüzérségi támogatást nélkülözve, sőtékék ruhájukban kitűnő célt mutatva állottak szemben a népfelkelők. Ami azonban a fegyverzetben hiányzott, azt kiegyenlítették az ezred magyar tisztikarának és legénységének hősiessége és faji fölénye, mellyel válságos pillanatokban bátorító és elhatározó befolyást tudtak gyakorolni a nem magyarokra is. Az egyenlőtlen harcban tanusított elszántság és hősi magatartás azonban súlyos áldozatot követelt. Hősi halált halt az ezred- és zászlóaljparancsnokon kívül Sey Dezső, Kalmár Károly népf. hadnagy, akik mellett 450 hősi halott és sebesült népfelkelő vére áztatta a szigetet.

Az ezred két zászlóalj később hol különválva, hol egymás mellett harcolt, 1914 december 2-án az elsők között keltek át Belgrádba a zimonyi felrobbantott vasúti hídon. Azután már csak a II. zászlóalj maradt meg, mely a további hadműveletek során mint önálló zászlóalj a Vojusáig nyomult, ahol a Fieri mellett vívott ütközetben különösen kitűnve, dicsőséggel hordozta meg a magyar lobogót.

Emlék legyen számotokra e pár sor, 32-es népfelkelők, akik a Cigánysziget gránáttepe füzei között és Szerbia, Albánia köves, szakadékos bércein elszórva korhadt fakeszesztek alatt, vagy jel-telen sírokban pihentek és álmodtak az örök magyar hazáról, az ezeréves határokról, melyeknek visszateré már útban van. Nyugodjatok békében: Fel-támadunk!

És most térjünk vissza a *Moldovánokhoz*. Olvashattuk, hogy „törzsökös” magyar-láposi családban született. Erre vonatkozóan csak arra szeretném emlékeztetni a Füzetek olvasóit, hogy dédapám egyik gyermekét *Moldován József* keresztelte. Így szól a Vándorkönyvben lévő bejegyzés: „*Ismét született egy kisfjunkt kiis vet a szent keresztségben Lajos nevet. Születet December 21 872-ben reggel 7 órakor. Kereszt Attya Moldován József kereszt Anya Vojth Anna kisasszony*”.

Valószínű az itt bemutatott és még ezután bemutatásra kerülő id. *Moldován József* édesapjáról vagy nagybátyjáról lehet szó.

ezúton is hálásan köszönök, s a továbbiakban az Ő leveléből idézek:

„Nagyapáméknak négy gyermekük volt. *Ifj. Moldován József* (nagybátyám és keresztapám), *Moldován Vilma*, *Moldován Margit* (később Tulics Lászlóné) és Marianna (később Fischer Béláné), édesanyám. Amikor a fénykép készült édesanyám még nem élt.

Ifj. *Moldován József*nek két lánya van, *dr. Moldován Ágnes*, férje után Kiss Istvánné, mindketten fogorvosok és *dr. Moldován Etelka*, férje után Kelemen Józsefné: mindketten orvosok. Baróton élnek, és a nagybátyám is ott élt a lányaival. Úgy

Id. Moldován József feleségével és három gyermekével

A fényképet több mással együtt unokája *Fischer József* küldte el hozzám, amit

tudom, a családról (*Moldován*) nagyon értékes feljegyzései vannak. Ugyanígy a

Moldován Vilma (Babi), Margit (Gili), Marianna (Micú) és József M. Lápóson élt örményekről.

– Nagynéném *Moldován Vilma* tanítónő és iskolaigazgató volt Tolna megyében, Váralján. A magyarországi T. I. T-nek tagja

és munkatársa volt, népművészet gyűjteményei (főleg erdélyi) könyvekben is megjelentek. *A házon, ahol lakott emléktáblát helyeztek el.* Nem volt férjezett. – Másik nagynéném *Moldován Margit* férje után Tulics Lászlóné. Ő volt az én édes kicsi Gili nénim, aki sok nehéz pillanatomban segített át, a Jóisten áldja meg és fogadja őt angyalai körébe. Itt sem volt gyermek. – Édesanyám *Moldován Marianna*, Fischer Béláné, ők is Désen éltek, én is ott születtem. 1962-ben végeztem Kolozsváron, és M. Lápóra kerültem az ottani Líceumba, ahol torna tanár voltam. Ott éltünk 43 évet.”

(Folytatjuk)

Bocsánat a zavarásért. Nevem Antal István, maroshévízi lakos vagyok. Nagymamám gyergyói örmény Mánya nevű volt. Szoktam olvasni kiadványukat amit sajnós egy-két hónap késéssel kapom meg egy ismerősömtől Gyergyóból. Azért írtam, mert a gyergyói Új Kelet hetiújság 2007. február 24-i számában megjelent egy írás a maroshévízi örményekről, s gondoltam hátha érdekli önöket is. Itt küldöm az írás másolatát. Üdvözlettel A. I.

Czirják Károly

Maroshévíz és az örmények

Magyarországon az első nagyobb örmény betelepülési hullámról az 1670-es évekből van tudomásunk, ekkor négy jelentősebb örmény központot hoztak létre Gyergyószentmiklóson, Szamosújváron, Erzsébetvárosban és Csíkszépvízen. Az örmények túlnyomó része kereskedéssel foglalkozott. Az elsődleges, örmény templomokkal is rendelkező településekről idővel a szerényebb vagyonú kereskedők elköltöztek, más településeken próbáltak szerencsét, létrehozva az örmény szóróványt.

Maroshévíz azon települések közé tartozott, ahol az örmények aránylag kis számban telepedtek le, de jelenlétiük fontosnak bizonyult kereskedelmi és felekezeti szempontból is. Településünkön az első örmények a XVIII. század utolsó és a XIX. század első éveiben telepedtek le. Mind kereskedéssel, főleg fakereskedéssel foglalkoztak. A már meglevő zsidó és magyar kereskedők mellett a település központjában üzleteket nyitottak. Az első telepesek között érkeztek: *Jákobi István, Ávéd János, Nevoma Vencel* családjakkal, valamint a *Mánya, Mélik, Duha, Erszény, Dobrán, Buslig* családok. 1836-ban érkezik településünkre az *Urmánczy* család, mely jelenléte pozitívan megpecsételte a település fejlődését. Nevük még a perzsiai tartózkodásukra utal, ahol az Urmia-tó és település névből szerkesztették családnévüket.

A család egy része megmaradt a régi *Persian* névvel, ezt alátámasztja a családi sírboltjuk és egyik testvérük neve is. Habár az *Urmánczyak* még lengyelországi (Lemberg, ma Ukrajna) tartózkodásuk alatt bárói rangra emelkedtek, e tisztséget soha nem használták. A család az eltelt évtizedek alatt számos tetszetős házat építtetett Maroshévíz központjában, nevükhöz fűződik az első vöröskeresztes kórház (1894), az első helyi újság (1895), az első állami

iskola (1896). Újból megalakították a helyi színtársulatot (1902), az első futballpálya is a nevükhöz fűződik (1919). De a legnagyobb megvalósításuk a helyi új római katolikus templom felépítése (1868-1873). Ebben a templomban az egyik mellékoltár képe jelenleg is *Világosító Szent Gergelyt* ábrázolja, akit Örményország alapítójaként tartanak nyilván.

E templom alapkövetételénél és felszentelésénél több örmény volt jelen: *Merza Antal* gyergyószentmiklósi örmény szertartású plébános és esperes, *Ágoston Károly, Ávéd Gergely, Karácsony Kristóf, Urmánczy János, Urmánczy Jánosné, ifj. Urmánczy János, Urmánczy Jenő* (60 éves), *Jákobi István* (87 éves), *Jákobi Lázár, Jákobi Gergely, Jákobi Antal, Jákobi Antal, Muzik József, Nevoma Vencel, Mentovich Gyula* Marosvásárhelyről, *Kajláni Anna, Ávéd Gergely* kereskedő, *Ávéd János* (72 éves), *Jákobi Mária, Miklós Antal* hitvese, *Mélik Lujza, Ávéd István* lelkész, id. *Urmánczy István*, ifj. *Urmánczy István, Jákobi Marcsa, Jákobi Gizella, Sámuel Mihály*.

A XX. század elején tudomásunk van egy újabb örmény hullám érkezéséről, közöttük találjuk *Zérigh Mihály* vendég-lőst, valamint *Duha Kristóf* gyógyszerész és az *Ámira* családot, akik kereskedéssel foglalkoztak.

Június 23-án du. 17 órakor *Világosító Szent Gergely-napi búcsúra* kerül sor az Örmény Katolikus templomban (Budapest XI. Orlay u. 6.). A misét celebrálja *Leszkovszky Pál* atya, közreműködik a *Voszkeberán* énekkar, *Zsigmond Benedek* vezetésével.

Kötet és tárlat az örmény népirtásról

Az *Örmény Kultúra Hete* kiemelkedő eseményeként bemutatásra került *Nikolaj Hovhanniszián: Az Örmény Genocídium* című kötete, illetve az érdeklődők válogatást láthattak az örmény genocídiumról szóló drámai művészi alkotásokból 2007. május 20-án Budapesten, az *Árkád Galériában*. Az *Örmény Kultúra Hete* egyik rendezvényeként *Issekutz Sarolta*, az EÖGYKE elnöke a könyv- és kiállítás megnyitón elmondta: a kéziratot tavaly ősszel kapta meg angol nyelven Örményországban, melyet magyar nyelvre fordíttatott az EÖGYKE, a tárlat anyagát pedig a *Jereváni Örmény Múzeumból* kapta. Tapasztalata szerint a felsőfokú tanintézmények félnek befogadni e drámai eseményről szóló kiállítás anyagát, ezért szerinte még sokat kell dolgozni azon, hogy a XX. század első népirtásáról bátran és őszintén lehessen szólni.

– Első alkalommal jelent meg kötet az örmény genocídiumról magyar nyelven, mely részletesen és színvonalasan tájékoztat az örmény népirtás előzményeiről és az utóéletéről – mondta a könyvet be-

már 1604-ben a sivatagba hajtották az örményeket. A fiatal szakértő szólt a népirtás ideológiájáról, a tiszta török állam eszméjéről, mely cél megvalósításának útjába álltak az örmények. Véleménye

Dr. Issekutz Sarolta és Szabó Anikó

mutatva *Zsigmond Benedek* armenológus. Majd rámutatott: – Az örmény népirtás már megkezdődött a XIX. században, sőt

szertint kellett egy kedvező alkalom, amikor az ifjú törökök megkezdheték az örmény népirtást 1915-ben, eltervezett, előre elkészített koncepció szerint.

Először az örmény értelmiséget semmisítették meg, majd ezt követően másfél millió örményt pusztítottak el. Az ezt megelőző időkben egymillió örményt öltek

meg brutális kegyetlenséggel. *Zsigmond Benedek* hangsúlyozta: – *Hitler* már csak átvette a jól bevált módszereket, hisz a

Zsigmond Benedek előadás közben

diktátornak ismernie kellett az örményírást módszereit. Noha az erdélyi örmények tiltakoztak a kegyetlenségek miatt, eredményt sajnos nem értek el abban az időben. Zsigmond Benedek szerint ezek a mártírok vértanúk, s egyben a keresztény üldözés áldozatai is.

A könyv- és kiállítás megnyitón *Szabó Anikó* és *Flórián Antal* örmény származású színművészek olvastak fel részleteket *Varga Gábor* megírázó gondolataiból, felidézve az erdélyi örmény genocídium epizódjait. Ezt követően *Puskás Eszter* énekművész kápráztatta el hallgatóságát.

Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium című kö-

Flórián Antal színművész

tete megvásárolható a *Fővárosi Örmény Önkrományzat* székhelyén: 1054 Budapest, Akadémia u. 1. IV. 426. szoba, előzetes telefonjegyztetés alapján. Tel: 332-1791, *Zsoldos Vandánál*. Ára: 1500 Ft.

(Frigyesy)

A kiállítás és a könyvbemutató résztvevői

Jagamas János

Ki volt Csíki Endre?

Manapság sajnos már csak néhány ember tud erre a kérdésre felelni. Lakatos István, 1949-ben írott nekrológja óta egy szó sem esett róla a sajtóban sokáig, amikor megjelent Jagamas Ilona: *Egy életmű megmentése érdekében* című cikke. (A HÉT, 1978. 8. sz.) Támasszuk fel emlékét, mert méltó arra, hogy örök maradjon.

Erdélyi magyar zeneszerző volt, aki Kolozsváron született 1888. december 1-én és ugyancsak Kolozsváron halt meg 1949 januárjában. Alig, hogy betöltötte a 60-ik életévét, már távoznia kellett az élők sorából s ez elsősorban az erdélyi magyarság számára jelentett súlyos veszteséget. Zenei tanulmányait szülővárosában, *Farkas Ödömmél*, majd a budapesti *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola* zeneszerzés-szakán végezte. Életéről csak hézagosságot adataink vannak. Annyi bizonyos, hogy 1920 körül Désen magántanárként működött, csaknem a harmincas évek végéig. Ezután újból kolozsvári lakos lett és a Városi Vízműveknél töltött be hivatalnoki állást 1947 őszéig, amikor indoklás nélkül felmentették; állás és fizetés nélkül maradt. Javaslatomra visszament Désre tanítani. Tudomásom szerint, kb. félét tartózkodott Désen és 1948 tavaszán végleg Kolozsvárra költözött.

Közben súlyosan megbetegedett és nehézműtéten esett át. *Dr. Parádi Kálmán* főorvos szerint: „*Neki már 20 évvel halála előtt csigolyagyulladás miatt megrövidült a nyaka és emiatt volt a feje állandó jelleggel a vállalai köz ésvé. Ez magyarázza igen mély rekedtes hangját is. Halála előtt a tbc-s folyamat megtámadta egyik fülét is. Megoperálták, hetekig feküdt a kolozsvári fül-orr-gégészeten. ...'Elovdadt' a középfül, a belső fül a hallójáratokkal, oldalt a csúcsnyúlvány is szétment. Óriási kötéssel a fején közlekedett hónapokon keresztül.*”

Zeneszerző, magántanár és muzikológus volt. Mindemellett kitűnő matematikus és rendkívül jól tájékozott az irodalomban, valamint különféle tudományágakban. Csaknem polihisztor volt.

Énnekem 1933 tavaszától 1936 nyaráig volt tanárom. Nagy kár, hogy 1933 előtt nem Nála tanultam. Ennek oka, hogy Cz. T., akkori zongoratanárnóm elriasztott Tőle, azt állítva, hogy Csíki tanítás közben sok hibát követ el. Persze, ez légből kapott koholmány volt, szakmai irigységtől indítva.

1933 tavaszán egy alkalommal *Dr. Csidey Jenő* fogorvos várószobájában ülve arra lettem figyelmes, hogy a szomszéd szobában zongoratanítás folyik. Csíki Endre tartott zongoraórát a fogorvos Jóska nevű fiának. Ezt az órát hallgatva meggyőződtem arról, hogy Csíki rendkívüli zenepedagógus, és hogy mindaz, amit Cz. T. mondott róla, szemenszedett hazugság volt. Sürgősen felkerestem a Mestert, hogy megkérjem vállaljon el engem is növendékének. Sajnos, akkoriban egy nagyon makacs és múlni nem akaró ínhüvely-gyulladásban szenvedtem. Ezért mindössze kb. félévig taníthatott engem zongorára, mert orvosi tanácsra abba kellett hagynom a zongorázást. Innen kedve Csíki

összhangzattanra, formatanra és hangszerelésre tanított 1936 őszéig, amikor is a kolozsvári *Academia Dramatica* zeneszerző diákja lettem.

Tavaly a Hét egyik februári számában méltó cikket írtam Róla, centenáriuma alkalomból, „*Tőle tanultam embernek lenni*” címmel. Feledhetetlen jó mentorommal való kapcsolatom 1936 után is megmaradt és a tanár-növendék viszony őszinte, meghitt barátsággá érlelődött. Csíki Endre a súlyos műtét után felépülve a kolozsvári Magyar Opera megalakulásakor, 1948 őszén, kottamásolói állást kapott a nevezett intézménynél. Horribile dictu! Az akkori magyar vezetők szégyene volt ez. De már korábban is nagy szégyen és igazságtalanság volt az, hogy 1940-től Csíki csak tisztviselői állást kapott, s azt is mihamar elvesztette.

De hát Csíkit – többek között – rendkívüli szerénység jellemezte, s ez gátolta meg, hogy jó pozíciókat szerezzen magának.

1943-ban néhai sógorom, *Dr. Ferencz (Májer) László*, aki meggyőződéses kommunista volt, azt mondta nekem: győzzön csak a Szovjetunió, akkor aztán Csíki Endrének olyan állást biztosítunk, ami szellemi nagyságához méltó lesz! Sógorom 1944-ben elesett a harc téren, a Szovjetunió győzött, de Csíki Endre soha nem kapott képességeihez, tudásához méltó állást.

1945 őszén kerültem haza orosz hadifogságból. Csíki Endre akkor a Józsa Béla Athenaeum zenei felelőse volt: ezt a munkát ingyen végezte. Hazajövelemnek nagyon örvendett, már türelmetlenül várt, ugyanis az én segítségemmel akart kottakiadó vállalatot szervezni Kolozsváron, a *Magyar Polgári Dalkör* kottaszükségletének biztosítása céljából. *Balogh Edgár* és *Bányai László* kapott felkérést arra, hogy Csíki Endre nagyszerű tervjavaslatának engedélyeztetését a minisztériumban kieszközöljék. Néhány hét várakozás után kiderült, hogy az engedélyezés végképp elmarad. Ennek okát csaknem 20 év múlva tudtam meg: sajnos *Nagy István* barátomnak is része volt benne, ő maga ismerte be. Jobbnak találta ugyanis a szükséges kottaanyagot a budapesti Magyar Kórus útján biztosítani. Azt is bevallotta, hogy Csíkiben lehetséges riválisát látva, mindent elkövetett annak megakadályozására, hogy ő legyen az átreformált új Dalosszövetség elnöke. Nagy István akkori hiúsága nem tűrt maga fölött senkit.

Az akkori zenei vezetők, valószínűleg féltékenységből, kismizmizték, mellőzték ezt a rendkívüli képességű és jellemű muzsikust, pedig minden erejükkel támogatniuk kellett volna! *Incze János* dési festő barátom mondta: Csíki Endre mindenki felett állott legalább tíz emelettel. De hát Csíki nem kellett az akkori zenei vezető rétegnek sem, mert „*féltek vala Tőle*”.

Életének utolsó éveiben csaknem nyomorgott. 1944 tavaszán a nagy kolozsvári bombázáskor lakását találat érte és minden kézírata – amely mérhetetlen szellemi kincset tartalmazott –, végleg elveszett. Még szerencse, hogy tudományos munkásságából megmaradt az a néhány írása, amely annak idején a korabeli sajtóban megjelent.

Szellemi hagyatékát tovább kutatjuk, hátha előkerül még néhány írása, vagy kompozíciója. Remélhetőleg belátható időn belül elkészül monográfiájának az a része, amely

a sajtóban megjelent, nagyon jelentős írásaival foglalkozik, Dr. Benkő András zenetörténészünk szerkesztésében.

Mint leghűségesebb tanítványa és barátja, 1989. december 10-én saját lakásomban megrendeztem Csíki Endre centenáriumának megünneplését (esztendő késéssel), melynek egy műsorszámát a Helikon 1990. augusztus 31-i számában közreadtunk. A *műhelyben* címmel. Egyébként ezt a teljes műsort meg szeretnénk ismételni, rádiófelvétellel céljából.

Ennyi elég talán, hogy méltatlanul elfelejtett Csíki Endre emlékét felelevenítsük a köztudatban. Rendkívül nagy és sokrétű tudása és tehetsége folytán az erdélyi magyarság művelődési életének élvonalába tartozott és valóban lángelme volt. Jelentős alakja századunk első felének.

Ha már Csíki Endre életében élhetetlen volt, legalább halálában váljék halhatatlanná. Requiescat in pacelet lux perpetua luceat ei!

(Megjelent a Helikon 1990. 47. számában)

A szultánok kenyeréről

Nem tudni, mi okból kifolyólag lett a szultánkenyeréből rahát az idők folyamán, tény, hogy Erdélyben is igen kedvelt csemege. Neve balkáni jövevényszó, de az is lehet, hogy Wallachiából szivárgott be az erdélyi magyar gasztronómiai kifejezések közé. A régies szultánkenyér kifejezést ma már egyre ritkábban használják és dacára annak, hogy a régi szakácskönyvekben így szerepelt, sokan meg sem értik.

Törökül a szultánkenyeret lokum-nak nevezik és nagyon sokfélével készítenek ebből az édességből. Az eredeti lokum rizsliszt, cukor, víz keverékéből készül, amely ha elkészült, mindenféle színűre színezik és különféle örleményekbe (mandula, mogoró, dió, piztácia) és cukorporba hempergetik. A baklavá-hoz hasonlóan ez is örmény találmány, amit a törökök továbbfejlesztettek és elterjesztettek szerte a Balkánon.

(Megjelent Berecz Edgár: Török hatások az erdélyi magyar konyhaművészetben című könyvben – Kulinárius sorozatban)

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

2. rész

A letelepedett civilizáció kialakulása Örményországban

Az emberi civilizáció fejlődésében a gyűjtögető, halászó, vadászó életmód utáni fázis a növénytermesztő és állattenyésztő gazdálkodás, majd a kézművesség kezdetei. Ekkor következett a letelepedett civilizációk kialakulása.

Armenia, vagyis a történelmi Örményország területén a Kr. e. V. évezred végén kezdődött meg a kő építkezési anyagként való rendszeres használata. Ettől az időtől, melyet *rézkőkorszaknak* nevezünk, már kőből épült fix lakóhelyekből álló településeket találunk.

A korai városépítkezés több fázisával találkozhatunk Armeniában. *Teghut* települése még nem mutat nagy változatosságot: kerek épületek állnak egymástól elszigetelve.

A Kr. e. IV. évezredbeli települések legjellegzetesebb képviselője *Sengavit*.

Kör alakú épület alapjai Sengavitből
(Kr. e. VI. évezred)

Ez utóbbi *Teghut* településéhez képest számos újítást mutat. Az itteni koralakú épületek jóval nagyobbak, és találunk téglalap alakú épületeket is. Sengavit házai csoportokba rendeződnek. A települést 4 méter vastag fal övezi, így Sengavit már városerődnek nevezhető.

A Kr. e. III. évezredben megjelent a monumentális építkezés, amelyet *Mokhrablur* ötezer éves temploma képvisel. Ebből a korból származnak a megalitikus műemlékek is, amelyek közül a legjellegzetesebbek az úgynevezett *visap*-kövek. A visapok hal alakúak, 2-5 méter magasak és kultikus célt szolgálnak. Sziszián környékén található a *Zorac karer* nevű emlékmű, amely csillagvizsgálóként szolgált.

A Kr. e. II. évezredben továbbra is építenek városerődöket. Az épületek ma-

Megalitokból álló csillagvizsgáló Sziszián mellett (Kr. e. V. évezred)

gassága eléri a hét métert. *Motkanberd* fellegvára köré épültek a lakóépületek. E város méretei semmiben sem maradtak el a mezopotámiai városokétól.

Az első jelentősebb államok:

Mitanni és Nairi

Armenia területére a Kr. e. IV. évezredben érkezhettek a *hurrik*, egy ismeretlen eredetű nép. Az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozó *anatoliai* nyelveket beszélő népek a Kr. e. II. évezredben alapítottak itt államokat.

Az első hurri államokról, amelyek a Kr. e. III. évezredben jöttek létre, asszír feliratokból értesülünk. Ugyancsak a hurrik alapítottak erős törzsszövetségi államot egy évezreddel később, a Kr. e. XV. században, *Mitanni* néven. A Mitanni Királyság a XV-XIII. század között állt fenn. Uralkodói az egyiptomi fáraókkal leveleztek; a mitanni hurri nyelvemlékek részben innen, nagyobb részben pedig a szomszédos *Hettita Birodalom* könyvtárából kerültek elő. Mitanni területe Armenia déli, Mezopotámia északi részére korlátozódott. Fővárosa *Vassukanni* volt, az Eufrátesz északi folyásánál. A XIV. század végén a Hettita Birodalom és Asszíria közötti ütközőállammá vált. A XIII. század első harmadában a megerősödő Középasszír Birodalom elfoglalta és tartományává tette.

Az Armenia középső részén található államok is bizonyos mértékben Asszíria fennhatósága alatt voltak. Az asszír feliratok előbb *Uruatri* népének felkeléséről beszélnek, a későbbiekben pedig *Nairi* királyairól szólnak. Nairi nem volt egységes állam, hanem kisebb fejedelemségek laza

politikai szövetsége, amely a terület katonai védelmére jött létre.

Urartu alapítása

Mind politikai, mind kulturális tekintetben a hurrik legjelentősebb államalakulata *Urartu* volt. Az *Uruatri* név a IX. századtól már ebben az alakban szerepel az asszír feliratokban. Az állam önelnevezése *Biaini*, amely a Van-tóról (urartui nyelven: *Biaini*) kapta a nevét. Urartu állam három nagyobb tó köré szerveződött, mai nevükön: *Van*, *Szeván*- és *Urmia*-tó. Ezek közül az első feküdt az állam középpontjában, amely mellett az uratrik eredeti szálláshelye volt. Ezért adták országuknak a *Biaini* nevet, amelyet *Pjotrovcsikij* neves szovjet régész nyomán *Van-tói Királyság*-nak fordíthatunk. Az Urartu elnevezés pedig feltehetőleg azonos a héber *Ararát* szóval. Az Ararát-hegy Armenia jellegzetes pontja, az asszírok ezen hegy után nevezhették az országot és népét.

Urartuban a IX. század elejétől a VI. század elejéig a *Lutiprida*-dinasztia uralkodott. Első jelentős királyuk I. *Szarduri*

Erebuni erőd külső falának részlete
(Kr. e. 782)

volt, aki a Van-tó keleti partján levő *Tuspa* városát tette meg fővárosnak.

Armenia II. és I. évezredbeli államai, közülük is legfőképpen Urartu, továbbfejlesztették a rézkőkorszak építészeti vívmányait. Az urartuiak nagyszámú erődöt és várost építettek, amelyek a későbbiekben az örmények első jelentős városai lettek

és a mai napig fennállnak. Az urartui királyok nyári rezidenciájául előbb *Giarniani* tartomány erődje szolgált, ez a mai *Garni* várnak felel meg. I. *Argisti* király Kr. e. 782-ben új erődöt épített, *Erebuni* néven. Ez utóbbi erőd köré szerveződött az a város, amelynek mai neve *Jereván*.

(Folytatjuk)

Helyreigazítás. A jelen cikk első részében szereplő két görög szerző neve helyesen *Hérodotosz*, illetve *Platón*. A szerzőtől és olvasóinktól elnézést kérünk az elírásért. A szerk.

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2007. június 21. du. 17 órakor

Cím: V. Budapest,

Semmelweis u. 1-3.

Bartók terem

Program:

Bemutkozik *Fülöp Ákos* atya,
az *Örmény Katolikus Plébánia*
frissen kinevezett
adminisztrátora

Vendégünk *Dr. Garda Dezső*
történész, egyetemi docens
(Gyergyószentmiklós)

Gyergyói örmények könyve
(Budapest 2007) – könyvbemutató

A klubestet az Erdélyi Örmény Gyöke-
rek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat
rendezi

Reményik Sándor

Ki beszél?

Arany jegenye, ki beszél veled?

Valaki megszólított messziről,

Attól remeg most minden leveled.

A szél, a szél, a szél beszél veled.

De mi a szél?

Sok sóhajtás,

*Mely összegyűlt, s most egyszerre
beszél.*

Egy sóhajtás alig egy lehet,

De sok sóhajtás egymásba fogózva

Átrepül országhatárok felett,

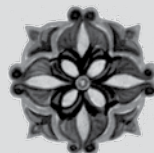
És megtalálja, amit szeretett.

Valaki sokat sóhajtott feléd,

Sok sóhajtása egymásba fogózott, -

Most elérte az arany jegenyét.

Kolozsvár, 1925 október

Világosító Szent Gergely ünnepén

Május 18-án a Zuglói-, XIII., XV., és XVII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Világosító Szent Gergely tiszteletére tartott ünnepi közös megemlékezésén szép számban jelentek meg az örmények a Zuglói Kisebbségek Háza kertjében (alsóképek). A már hagyományos rendezvény műsorát Várnagy Katalin színművész, Avedikián Viktória énekművész, Szuper Géza gitárművész, Szabó László dudukművész, Lusine Hakopyan énekművész, Zárug Zita előadóművész és a Hamónia-Celestis zuglói örmény kórus szolgáltatta (bal felső kép). Az esten részt vett Gyergyószentmiklósról az erdélyi örmények 5 fős csapata is Zárug Aladár vezetésével (jobb felső kép). Örmény ételek bemutatója és kötetlen beszélgetés zárta az estet.

Meghívó

Szamosújvár, Szent Gergely napi búcsú és Szongott Kristóf halálának 100 éves évfordulója

Idén január 24-én volt *Szongott Kristóf* armenológus halálának 100. évfordulója, amelyről 2007. június 23-án – a Szent Gergely napi ünnepséggel összekötve – kívánunk megemlékezni *Szamosújváron*.

Program:

Június 22. péntek:

- Utazás Szamosújvárra (egyéni, illetve megbeszélés alapján közösen gépkocsikkal), este közös vacsora és program a TÉKA Házban, szállás ugyanitt a kollégiumban.

Június 23. szombat:

- 11.00 óra: Szent Gergely napi nagymise, utána Szongott Kristóf kriptájának megkoszorúzása az altemplomban.
- 13.00-15.30-ig 300 személyes közös ebéd a plébánia pincéjében
- 16.00: rövid megemlékezés Szongott Kristóf lakóházánál, majd az örmény temető meglátogatása.
- 18.00: Emlékműsor és vacsora a TÉKA Házban.

Június 24. vasárnap:

- hazautazás, illetve látogatás *Marosbogáton*, Szongott Kristóf szülőfalujában, esetleg a Bonchidai kastély meglátogatása, kolozsvári városnézés.

A szállás a TÉKA Házban, és az ellátás – bizonyos létszámig – ingyenes, illetve sok jelentkező esetén igen szerény költségből megoldható.

Szongoth Gábor

„Jól csak a szívével lát az ember.

Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.”

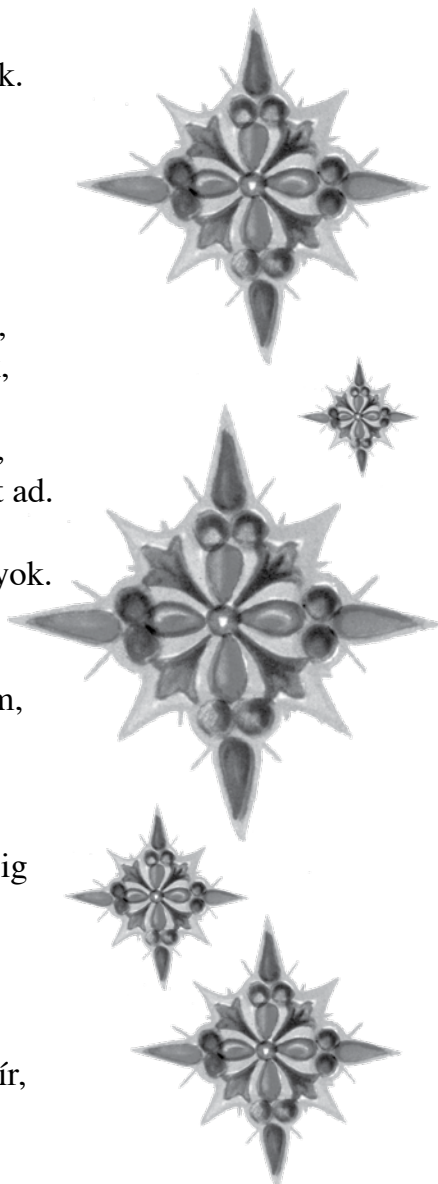
(*Antoine de Saint-Exupéry*)

„Szeretetre vágysz? Szeress!”

(*Martialis*)

Reményik Sándor: Akarom

Akarom: fontos ne legyek magamnak.
 A végtelen falban legyek egy téglá,
 Lépcső, min felhalad valaki más,
 Ekevas, mely mélyen a földbe ás,
 Ám a kalász nem az ő érdeme.
 Legyek a szél, mely hordja a magot,
 De szirmát ki nem bontja a virágnak,
 S az emberek, mikor a mezőn járnak,
 A virágban hadd gyönyörködjenek.
 Legyek a kendő, mely könnyet töröl,
 Legyek a csend, mely mindig enyhét ad.
 A kéz legyek, mely váltig simogat,
 Legyek, s ne tudjam soha, hogy vagyok.
 Legyek a fáradt pillákon az álom.
 Legyek a délibáb, mely megjelen
 És nem kérdi, hogy nézik-e vagy sem,
 Legyek a délibáb a rónaságon.
 Legyek a vén föld fekete szívéből
 Egy mély sóhajtás fel a magas évig,
 Legyek a drót, min üzenet megy végig
 És cseréljenek ki, ha elszakadtam.
 Sok lélek alatt legyek a tutaj,
 Egyszerű, durván összerótt ladik,
 Mit tengerbe visznek mély folyók.
 Legyek a hegedű, mely végtelenbe sír,
 Míg le nem teszi a művész a vonót.

Olvasói levél

Tisztelt Szerkesztőség!

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek* füzetek 2006. januári számában megjelent „*Kovrig Béla életútjáról*” című íráshoz (amit csak most tudtam elolvasni) szeretnék néhány megjegyzést és gondolatot hozzáfűzni.

Nem tudom, hogy *Kerekes Jenő* honnan, milyen forrásmunkákból merítette információit, minden esetre sikerült neki egy kapitális bakot lőnie. A felsorolt angol nyelvű művek szerzője ugyanis nem *Kovrig Béla*, hanem elsőfokú unokatestvére, *Kovrig Bence*, aki külföldi publikációiban a *Bennett Kovrig* nevet használja. A „*két kiváló mű*” megjelölés is rettenetesen sántít, hiszen a *Hungary – Yearbook on International Communist Affairs*, amint neve is mutatja egy évkönyv! *Kovrig Bence* tíz évig volt ennek munkatársa és minden kötetében publikált. Az *East Central Europe* című könyvben pedig csak egy rövid tanulmánya jelent meg. Mindez és még további adatok megtalálhatók a Magyarországon megjelent *Ki kicsoda* című gyűjteményben, de elküldöm Önöknek *Kovrig Bence* rövid életrajzát is.

Továbbiakban szeretném még elosztatni azt az általánosan elterjedt tévhitet, hogy *Kovrig Bence* *Kovrig Béla* fia lenne. Őt generációig visszamenőleg meglévő családfánk szerint *Kovrig Bélával* semminemű rokonságban nem állunk. *Kovrig Bence* édesapja *Kovrig János* újságíró, a *Földművelésügyi Minisztérium* egykori sajtófőnöke, így a „*Magyar Föld*” felelős kiadója volt, aki 1948-ban politikai okok

miatt családjával Párizsba és onnan tovább Kanadába emigrált. A teljesség kedvéért még megemlítem, hogy *Kovrig János* testvére volt édesapám, *Kovrig Emil* színművész. Ő 1938-tól a Magyar Rádiónál dolgozott és onnan politikai okok miatt 1950-ben menesztették. Jómagam pedig 40 éven át dolgoztam különböző német színházaknál, mint zenekari muzsikus és zenei vezető.

Tisztelettel:

Kovrig Mihály
Budapest

Dr. Kovrig Bence: (Párizs) politológus, történész, a Torontói Egyetem nyugalmazott tanára (professor emeritus).

Született Budapesten, 1940. szept. 8., szülei *Dr. Kovrig János*, *Rádóczi Mattyók Klára*. Nő, gyermekei: *Michael* (1972), *Ariana* (1975), *Alexander* (1986).

Tanulmányai: elemi Budapesten (1946-48), Párizsban (1949-50), középfokú Torontóban (1951-58). Torontói Egyetem Bachelor of Arts diploma, politikai és közgazdasági tanulmányok (1962); úo., Master of Arts diploma, politikai tudományok (1963); Londoni Egyetem (London School of Economics) doktorátus (Ph.D.), nemzetközi kapcsolatok (1967)

Munkahelyei: Torontói Egyetem politológiai tanszék professzora 1968-94, tanszékvezető 1978-87; Szabad Európa Rádió kutató osztályának vezetője, München, 1987-88, Amerikai Magyar Történettudósok Társulatának elnöke, 1985-86, Kanadai Magyar Kutatóintézet igazgató-

ja, 1985-94, Atlantic Research and Publications kuratóriumi tagja, 1985-től, Igazgatói tagja a Record Chemical Co.-nak (1981-87), A Centre Stage színházi egyesületnek (1981-84), és a Canadian Scene sajtószolgálatnak (1981-86), valamint a Torontói Egyetem kormányzó testületének tagja, 1975-78.

Kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 1993.

Főbb tudományos publikációi: „Partitioned Nation: Hungarian Minorities in Central Europe” in *Europe’s New Diasporas*, sz. M. Mandelbaum (New York: Council on Foreign Relations, 2000); „European Integrations” in *Dilemmas of Transition: The Hungarian Experience*, sz. Z. Bárány és A. Braun (Lanham, Maryland, 1999); „Felszabadítók: a nagyhatalmak és Magyarország 1965-ban” in *Magyarország és a nagyhatalmak a*

20. században

, sz. Romsics Ignác (Budapest: Teleki László Alapítvány, 1995); *Hungarian Minorities in East-Central Europe* (Washington, Atlantic Council, 1994); „Creating Coherence: Collective Contributions to the Political Integration of Central and Eastern Europe” in *East European Security Reconsidered*, sz. J. Lampe és D. Nelson (Washington: Wilson Center, 1993); *Of Walls and Bridges: The United States and Eastern Europe* (New York, 1991); „USAID Programs and the Process of Democratization in Hungary”, Report to USAID, Washington, 1991; *Communism in Hungary from Kun to Kádár* (Stanford, 1979); *The Myth of Liberation: East-Central Europe in U.S. Diplomacy and Politics Since 1941* (Baltimore, 1973); *The Hungarian People’s Republic* (Baltimore, 1970)

Nyelvtudása: magyar, angol, francia

Issekutz Sarolta a Nemzetközi Könyvvásáron

2007. április 13-án a Nemzetközi Könyvvásáron az *Idegennyelvű Könyvtár* standján dedikál **dr. Issekutz Sarolta**, a Nikolaj Hovhanniszján: *Az Örmény genocídium* című könyv szerkesztője. A képen **Konrad Sutarsky** lengyel író és képviselő.

A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (6. rész)

Kedves Szülők és Nagyszülők!

Arra kérünk Benneteket, hogy hónap-ról hónapra, amikor kezetekbe veszitek a „Gyökereket”, hívjátok fel gyermekeitek, unokáitok figyelmét erre a rovatra, s ha nem értik, magyarázzátok el nekik fontosságát.

Kedves Gyermekek!

Nektek igazán megéri elolvasni és megismerni a szép történeteket, amelyek hatalmas örmény királyokról, csodaszép királykisasszonyokról, véres háborúkról szólnak. És miért éri meg megismerni

őket? Mert minden történet végén találtak egy kérdést, amelyet ha megválasztok és elküldötök postán vagy email-en, év végén a legjobb, legszebb válaszokat kisorsoljuk közületek. A három nyertes csodálatos ajándékokban részesül. A cím tehát a következő: **Dr. Puskás Attila**, Str. Busuiocului 4/C/48, RO-540535 Tirgu Mures, Románia. E-mail cím: pattila001@yahoo.it

Várjuk leveleiteket!

Dr. Puskás Attila,
a Marosvásárhelyi

Örmény Kulturális Egyesület nevében

Anuscsiaván

Anuscsiavánt, Szép Ara unokáját az isteneknek szentelték. Nagyon szép és tüzes természetű fiatalember volt. Egyszer a széles levelű platánfák erdejébe vezették Anuscsiavánt. Az erdőbe érve úgy tűnt neki, mintha a szél fújásától a platánfák nagy levelei énekelnének. Elbűvölte őt a csodálatos ének, s ő is elkezdett énekelni. A papok, akik mellette álltak, jeleket olvastak ki és jövendöltek Anuscsiaván énekéből. Az erdőben volt egy márványból készült oltár. A papok ráhelyezték Anuscsiavánt az oltárra, és

tömjénnel, illatos olajokkal az isteneknek szentelték őt.

Anuscsiaván jó ember volt. *Szemirámisz* fia, *Ninosz*, egy háború alkalmával foglyul ejtette, és szabadulása után visszatért Örményországba, ahol békében uralkodott haláláig. Krisztus után 300-ig az örmények pogányok voltak és pogány isteneket imádtak.

6. Mit jelent az, hogy az örmények pogányok voltak? Kit imádnak a keresztények?

„A lélek a világegyetem bölcsességét hordozza magában.”

„A róka megváltoztathatja a szőrét, de nem a természetét.”

(Suetonius)

Antoine de Saint-Exupery

Fohász

Uram, nem csodákért és látomásokért fohászokodom, csak erőt kérek a hétköznapiakhoz. Taníts meg a kis lépések művészetére!

Tégy leleményessé és ötletessé, hogy a napok sokféleségében és forgatagában idejében rögzítsem a számomra fontos felismeréseket és tapasztalatokat! Segíts engem a helyes időbeosztásban!

Ajándékozz biztos érzéket a dolgok fontossági sorrendjében, elsőrangú vagy csak másodrangú fontosságának megítéléséhez! Erőt kérek a fegyelmezettséghez és mértéktartáshoz, hogy ne csak átfussak az életen, de értelmesen osszam be napjaimat, észleljem a váratlan örömeket és magaslatokat!

Őrizz meg attól a naiv hittől, hogy az életben mindennek simán kell mennie! Ajándékozz meg azzal a józan felismeréssel, hogy a nehézségek, kudarcok, sikertelenségek, visszaesések az élet magától adódó ráadásai, amelyek révén növekedünk és érlelődünk!

Küldd el hozzám a kellő pillanatban azt, akinek van elegendő bátorsága és szeretete az igazság kimondásához! Az igazságot az ember nem magának mondja meg, azt mások mondják meg nekünk.

Tudom, hogy sok probléma éppen úgy oldódik meg, hogy nem teszünk semmit. Kérlek, segíts, hogy tudjak várni! Te tudod, hogy milyen nagy szükségünk van a bátorságra.

Add, hogy az élet legszebb, legnehezebb, legkockázatosabb és legtörékenyebb ajándékára méltók lehessünk!

Ajándékozz elegendő fantáziát ahhoz, hogy a kellő pillanatban ésa megfelelő helyen – szavakkal vagy szavak nélkül – egy kis jószágotközvetíthessek!

Őrizz meg az élet elszalasztásának félelmétől! Ne azt add nekem, amit kívánok, hanem azt, amire szükségem van! Taníts meg a kis lépések művészetére!

Szomorújelentések

Nagy fájdalommal, de Isten akaratában és végtelen szeretetében megnyugodva tudatjuk mindazokkal, aki ismerték és szerették, hogy

Dr. Mártonffy Tamás

agrármérnök, nyugalmazott tudományos főmunkatárs, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, életének 84. évében, 2007. május 5. napján elhunyt.

Hamvaitól a római katolikus vallás gyászszertartása szerint 2007. május 19-én vettek végső búcsút a *Békásmegyeri Boldog Őzséb Plébániatemplomban*. Végakarátának megfelelően urnáját a *Körösszakáli Temető, Mártonffy Család Sírkertjében* helyezték örök nyugalomba május 20-án. Gyászolják: fia, menyé, unokái, testvérei, rokonai, barátai és minden szeretett ismerőse.

Isten akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy a baróti születésű **Incze László** tanár, a kézdívasárhelyi múzeum ny. vezetője 2007. április 2-án, életének 79. esztendejében visszaadta lelkét Teremtőjének. Földi maradványait Baróton, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra a római katolikus egyház szertartása szerint.

Mi is kegyelettel emlékezünk elhunyt Barátunkra, aki Barangolásaink idején, órák alatt megszervezte a Kézdívasárhelyen élő örménymagyarokkal való találkozásunkat – szőlővel és lágynyenyérral –, aki lapunk hasábjain is közzétette a helyi örménymagyar közösségre vonatkozó kutatásait. Nyugodjék békében!

Szomorú szívvel, de Isten végtelen szeretetében bízva tudatjuk, hogy **Tutsek János** életének 83-dik évében 2007. május 8-án szelíd békességben hazatalált Teremtőjéhez.

Gyászmisével kezdődő, feleségével közös urnaelhelyezése, 2007. június 8-án, pénteken du. 3 órakor a kelenföldi Szent Gellért Plébániatemplom urnatemetőjében (XI. Bartók Béla út 149.) megtörtént.

Eltávozott a Mály család egy tagja címmel értesítették szerkesztőségünket, hogy elhunyt **Starcz Rezsőné sz. Árva Gizella** nyugalmazott magyar-történelem szakos tanár Gyulán, aki mindig nagy érdeklődéssel várta és hűségesen olvasta az Örmény füzeteket.

Fájó szívvel tudatjuk, hogy **dr. Simay Attila** 2007. május 25-én ithagyott bennünket. Drága halottunk földi maradványait 2007. június 4-én 15 órakor a debreceni Köztemető II-es sz. ravatalozójából, görögkatolikus szertartás szerint kísértük utolsó földi útjára. Szerettei

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2007 évi barangoló programjai

Kárpátalja

Honismereti barangolás a honfoglalók, a kuruc szabadságharc, a lembergi örmény diaszpóra és jeles személyiségek nyomában Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Ugocsa, Máramaros és Galícia vidékein.

ÚTVONAL: Budapest – Nyíregyháza – Beregsurány – Munkács – Mezővári – Szolyva – Verecke – Lemberg – Ungvár – Tiszapéterfalva – Tiszaújlak – Nagyszőlős – Huszt – Szinevér – Csetfalva – Técső – Aknaszlatina – Rahó – Beregszász – Beregsurány – Tákos – Nyíregyháza – Budapest

Időtartam: 7 nap (2007 augusztus 22-28.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2 400 km

Utashbiztosítás: Winterthur Zrt.

Szükséges felszerelés: sportruházat, szélkabát, sportcipő, elemlámpa

Vezetés: a csoportot képzett honismereti vezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.

FŐBB ESEMÉNYEK:

Találkozó a lembergi örmény diaszpóra képviselőivel

Koszorúzás honfoglaló őseink emlékére a Kárpátok vízválasztóján a Vereckei-hágón

Kuruc zászlóbontás helyszínei Beregszászon és Mezőváriban

Kuruc szabadságharc legendás vára Munkácson

Turulmadaras emlékmű a ku-

ruc-kor tiszteletére Tiszaújlakon

Megemlékezünk:

II. Rákóczi Ferencről, Zrínyi Ilonáról és Munkácsy Mihályról Munkácson, Hollósy Simonról Máramarosszigeten, Petőfi Sándorról Ungváron, Bolyai Jánosról Lembergben, Bartók Béláról Nagyszőlősön.

Feszty-körkép panorámája Kendereskén
A második világháború Árpád-vonalának erődtímei Vezérszálláson

Sztálini légerek magyar áldozatai előtt tisztelgünk Szolyván

Örmény templom Lembergben, római katolikus templomok Nagyszőlősön és Beregszászon, valamint kazettás templomok Csetfalván, Técsőn és Tákoson

Európa mértani középpontján leszünk a Felső-Tisza vidékén

Fehér- és Fekete-Tisza összefolyása Rahón

Várrom látogatás Huszton

Városnézés Munkácson, Lembergben, Beregszászon, Ungváron és Nagyszőlősön

Séta a Szinevéri tó körül, kirakóvásár Izán

Piknik bográcsgulyással a Vereckei-hágón. Zenés búcsúest a háziakkal Mezőváriban

Találkozó a II. Rákóczi Ferenc Főiskola vezetőjével, Orosz Ildikóval Beregszászon.

Mezőváriban személyes kapcsolatokon keresztül megismerjük a kárpátaljai magyarok vendégszeretetét, őszinte barátságát és ezeréves helytállásuk gyökereit

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: **Indulás:** reggel 6 órakor Batthyány tér felső rakpartról

Határátkelő: Beregsurány

Látnivalók: Munkács, a honfoglalók első pihenőhelye (Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc legendás vára, Munkácsy Mihály emlékek, városnézés), Kendereske (Feszty-körkép panorámája), szíveslátás Mezőváriban

Szállás és ellátás: az 1., 4., 5., 6. és 7. napon Mezőváriban falusi vendéglátó családoznál (2 ágyas fürdőfülkés szobák)

2. nap: **Látnivalók:** Szolyva (sztálini koncentrációs tábor siratófala – korszorúzás), Vereckei-hágó (honfoglaló magyarok bejövételének emlékhelye), piknik bográcsgulyással, Lemberg

Szállás és ellátás: a 2. és 3. napon Lembergben szállodában

3. nap: **Látnivalók:** Lemberg (találkozó a helyi örmény közösséggel, örmény templom és temető, séta az óvárosban, Boim kápolna, Szent György székesegyház, Bolyai János emléktábla)

4. nap: **Látnivalók:** Ungvár (várlátogatás, városnézés), Csetfalva (kazettás templom és harangláb), Tiszaújlak (turulmadaras emlékmű)

5. nap: **Látnivalók:** Nagyszőlős (vá-

rosnézés, Bartók Béla és Perényi Zsigmond emlékek, ferences misszió), Huszt (várrom látogatás), Nagyág völgye, Kamjanka-hágó, Szinevéri tó (séta a tó körül), Iza (kirakóvásár)

6. nap: **Látnivalók:** Técső (Hollós Simon emlékek, Kossuth-szobor, kazettás református templom), Aknaszlatina, Körtelep (Európa közepe emlékmű), Rahó (Fehér- és Fekete-Tisza összefolyása)

Zenés búcsúest a háziakkal Mezőváriban

7. nap: **Látnivalók:** Beregszász (katolikus templom, Bethlen ház, II. Rákóczi Ferenc Főiskola, ahol Orosz Ildikó, az intézmény vezetője kalauzol), bevásárlás egy nagyáruházban, majd határátkelés után Tákos (műemléktemplom – a mezítlábas Notre Dame)

Határátkelő: Beregsurány

Érkezés: 21 óra körül Budapestre

Részvételi díj: 59 000Ft/fő

(ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 9 000 Ft)

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát kivéve a busz költséget **(20.000 Ft/fő)**.

A fenti program a csoportok igényeinek megfelelően, közös megegyezés alapján részben módosítható. A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Jelentkezés: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, vagy a Fővárosi Örmény Klubban a **20.000 Ft/fő busz költség, mint foglaló befizetésével.**

Ezer székely leány napja Csíksomlyón

Ezer székely leány napja Sarlós Boldogasszony napján. Idén: 2007. július 2.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja: a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Frigyesy Ágnes**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.